№ 83 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 19 1907 ԵՐԵՍՈՒՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 19 № 83

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարուանը 6 րուբլի. առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԷԿ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարւում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՄՇԱԿ“

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ 1907 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(35-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., մէկ ամսվանը 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։ Սուրագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ կարելի է վճարել ՄԱՍ-ՄԱՍ։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Սեդրակ, Գերասիմ, Գէորգ, Երուանդ և Արուսեակ Մովսէսեան Տէր-Առաքելեանցները, Մարիամ Մովսէսեան Ռոստեվանեանը, Նատալիա Մովսէսեան Նազարեանցը, Նինա Մովսէսեան Եսայեանցը, Յովսէփ Գէորգեան Նազարեանցը, Սարգիս Գալստեան Եսայեանցը և Աննա Աւետիքեան Օքրոյեանը յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին առաջինները իրանց թանկագին հօր, երկրորդները իրանց սիրելի աներոջ և վերջինը անմոռանալի փեսայ

ՄՈՎՍԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՏԷՐ-ԱՌԱՔԵԱՆՑԻ

մահը։ Հոգեհանգիստը կը կատարվի ուրբաթ, ապրիլի 20-ին, երեկոյեան ժամը 6 և կէսին։ Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կունենայ շաբաթ, ապրիլի 21-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, իր բնակարանից (Ախալեան փող. № 3) դէպի Կուկիայի Աստուածածին եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—1

Մարիամ և Անտօն Քազարեանցները իրանց որդիկորանոցով ցաւօք սրտի յայտնում են բարեկամներին և ծանօթներին իրանց դուստր

ՎԱՐՍԵՆԻԿԻ

վաղաժամամ մահը, որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի, ապրիլի 18-ին։ Ամբիծը ուրբաթ, ապրիլի 19 ին, երեկոյեան ժամը 6 և կէսին։ Ցուղարկաւորութիւնն ապրիլի 21-ին, ժամը 10 և կէսին, իր բնակարանից (Լերմոնտովսկայա փողոց, № 3) դէպի Մէյդանի ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—1

Նինա և Սարգիս Եսայեանները խորին վշտով յայտնելով առաջինը թանգագին հօր, երկրորդը իր սիրելի և անմոռանալի աներոջ՝

Մովսէս Յովհաննիսեան ՏԷՐ-ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահը, խնդրում են ազգականներին և ծանօթներին յարգել հանգուցեալի յիշատակը ներկայ լինելով թաղման հանդիսին, որ տեղի կունենայ շաբաթ, ապրիլի 21-ին, առաւօտեան ժամը 10-ից, իր բնակարանից (Ախալեան փող № 3) դէպի Կուկիայի ս. Աստուածածին եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։ 1—1

Ա. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

սրանով յայտնում է, որ

Պետական խաղարկութեան երրորդ կարգի տոմսակները,

ՍՈՅՆ

Մայիսի մէկի տիրաժից,

ամեն մի տոմսակն

Ապահովագրում է երկու րուբլիով

առանց մարկայի վճարի

Գրասենեակը հեռագրով կամ վերադիր վճարով տոմսակներ չէ ապահովագրում։

(19, 29) ա. 1—2

ՔԱՑԿԱԿԱՆ

ՅԱՐՄԱՐ ՆՈՒԷՐ

Կենտրոնական Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի՝

Յօգուտ ՀԱՅ արկածեալների

ՍՏԱՑԱԾ ՇՔԵՂ

„ԳԵՂՈՒՆԻՆ“

կարելի է ձեռք բերել «Գուտտենբերգ» գրախանութում, «ՄՇԱԿԻ» և «ՓԱՅԼԱԿԻ» խմբագրատներում։ Գինն է 4 ր. ճանապարհածախսով 4 ր. 40 կ. ա. 1—5

Զորեքշաբթի, ապրիլի 25-ին

տեղի կունենայ

ԳԱՌՆԱՆ ՋՐՕՍԱՆՔ

Նորակազմ հայ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ընկերութեան օգտին

բազմակողմանի ծրագրով

Մուտքը 30 կոպէկ, մանուկները 20 կոպէկ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

և ուղարկվեց բաժանորդներին (Թիֆլիսում կը բաժանվի Զատիկ օրը)

XXV ԱՂԲԻՒՐ XXV

1907 ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ № 4 Ապրիլ

Վշտի սփոփանք Յիսուս Պասկեր
Փչեայ պատկերը Պասկեր
Կարմրալանջ, «զատկական լիզէնա» Տիկին Բիւրեղ
Խաչւած գաղափարը Պասկեր
Զատկական զրոյց Գ. Բաշինջաղեան
Ողորմած արծիւը «Ղրիմի աւանդութիւն» «ոտանաւոր» Աթ. Խնկոյեան
Ծաղիկների մէջ «Սագօ»—Կ. Կ. Մելիք-Շահնազարեանց
Հուրի Մալաք «հէքեաթ ոտան. շար. և վերջ» Արտամ Տէր-Խաչատրեան
Մարդասէր սամարացին Պասկեր
Ղազարոսը Թարգմ. Զ.
Սաքին և մրջիւնները Լեւոն Մելիք-Ադամեան
Իմ սիրունիկը Պասկեր
Գառնան խոհերից «բանաստ.» Գ. Միրոյեան
Թուխսը Պասկեր
Աւագ ուրբաթ Նուարդ
Մուսուլման խաչնարածների քոչը Ղարաբաղում Պասկեր
Արշակ Բ. «Գրէնից» Յար. Թումանեան
Անխոհեմ շնիկը Առմեն
Կոչ մանուկներին (Զատկի առթիւ) Ուսուցիչ Զ. Տէր-Գրիգորեան

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ, գունաւոր պատկեր, որի լաւ նկարագրողը կը ստանայ տասը մանկական գրքեր պարգև։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Հրաւիրում ենք ԱՂԲԻՒՐԻ բոլոր աշխատակիցներին, որոնք այս քսանհինգ տարվայ ընթացքում ունին տպագրած «Աղբիւր»-ում գէթ մի յօդուած, շնորհ անեն մեզ ուղարկելու իրանց լուսանկարը ոչ ուշ քան մայիսի վերջերը։

Խնդրում ենք նոյնպէս տպարանական այն բանւորներին, որոնք բանել են «Աղբիւր»-ի վրա այս 25 տարվայ ընթացքում մի որևէ ժամանակ, նոյնպէս ուղարկեն մեզ իրանց լուսանկարները, որպէսզի տպվեն յօբելեանական Ալբոմ-Ալմանախում։

առ. 1—1

ԶԱՏԿԱԿԱՆ

վայելուչ ընծայ

ՅԻՍՈՒՍ ԽԱՉԱԿԻՐ

բնտիր եւ նուրբ մեծադիր նկար

Պատրաստված Պարիզում

(սակաւաթիւ)

Գինը մինչեւ Զատիկ

ԱՂԲԻՒՐ ԵՒ ՏԵՂԱՓՆՋԻԿԻ բաժ. համար 2 ր.
Հայ պար. միւս բոլոր թեր. համար 2 ր. 50 կ.
Հայերէն ոչ մի թերթ չստացողների համար 3 ր.
Զատկից յետոյ անխտիր ամենքին համար 5 ր.

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «Агбюръ»—«Таразъ» ա. ա. օ. 6—10

ԲԺԻՇԿ

Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

սիֆիլիս, միզային, վեներական եւ մորթու

հիւանդութիւնների։

Ընդունում է ցերեկ. 1—3 ժ., երեկ. 6—8 ժ. Սօլօլակ, Բեհբութեան փող. № 33։

(ա. օ.) առ. 43—50

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

„Երիտասարդ դաշնակցութ.“

հրատարակութեամբ

1. Մրաւեան, Դաշնակցութեան կրէդոն 15 կ.
2. Լեվկօ, «Ի՞նչ են ցանկանում սօցիալիստները» . . . . 3 կ.
3. Րիսարդ, «Ինչու ենք անջատւում Դաշնակցութիւնից» (բաց նամակ դաւառացի ընկերոջ) . . . 3 կ.

Պատրաստ են տպագրութեան համար մի շարք գրքեր, որոնք լոյս կը տեսնեն հետզհետէ։ Ցանկացողները կարող են դիմել՝

Баку, Книжный магазинъ «Сотрудникъ». Ольгинская ул. առ. 2—5

ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Անաստասեէվսկայա փողոց, տուն № 18, հեռախօս 966։

Հիւանդ կանանց ընդունելութիւնը ամեն ժամանակ նախորդ յայտարարութեան համաձայն։

Երթևեկ հիւանդների ընդունելութիւնը ամենայն օր ցերեկվայ ժամը 11—12, հետևեալ բժիշկների ձեռքով.

Ա. Ր. Ցիշեր.—երեքշաբթի, շաբաթ։
Ա. Գ. Բարսուկով.—չորեքշաբթի։
Մ. Գ. Շահ-Պարոնեան.—կիրակի, հինգշաբթի։
Ա. Ա. Նովիցկի.—երկուշ. ուրբաթ։

Երեխաների հիւանդութիւնների համար Ն. Զ. Ումիկովը հիւանդ երեխաներին ընդունում է երկուշաբթի և հինգշաբթի օրերը, 2—3 ժ.։

Հիւանդանոցին կից կատարվում են քիմիկօ-միկրօսկօպիական հետազօտութիւններ՝ մէզի, խորխի և այլն։

Ծծմայրերի քննութիւն, ծաղկի պատուաստումն և այլն։

(հ. շ. ե.) 28—50

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Մշտական մահճակալներով

Ելիզավետինսկայա փողոց № 79, տելեֆօն 1026.

Հիւանդների ընդունելութիւնը ամեն օր

ՄԻՔԱՅԷԼ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ.—11—12 ժ.—միզասեռական, կաշուի և սիֆիլիս։
Ի. Ն. ՆԻԿՈԼԱՋԱՐԵԱՆՑ.—11—12 ժ.—ջղային, ներքին հ. և էլէկտրօբուժութիւն։
Գ. Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ.—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հ։
Ի. Ե. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑ.—12—1 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։
Ս. Ա. ԼԻՒՐԻ.—12—1 ժ. քթի, կոկորդի և ականջի։
Մ. Գ. ԿԻՄՕՆՏ.—1—2 ժ. վիրաբուժական հ.։
Գ. Ա. ԲԷՅԵՐ.—1—2 ժ. երեխայոց և ներքին հ.։
Ի. Ն. ԹՈՒՄԱՆՈՎ.—5—6 ժ. (երեկոյեան)-կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։

Հիւանդանոցում բժշկւում են հիպնօզով, կատարվում են միկրօսկօպիական, բակտէրիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս և ծաղկահատութիւն և ծծմայրերի ընտրողութիւն։

Բժշկական խորհրդի համար վճարը 50 կոպ. Օպերացիաների և համախորհրդների վճարը ըստ համաձայնութեան։ Գիշերօթիկ հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է ընդհանուր սենեակներից և առանձին մեջնեից։

առ. ե. հ. կ. 35—100

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ազգային հողի վրա շփումներ. Վերջին տեղեկութիւններ. Միջադէպ Թիֆլիս քաղաքի պատգամաւորի հետ. Մամուլ. Գաւառական կեանքից. Օրուայ խնդիրներ. Ինչքա՞ն Պետական Դուման չափաւոր է. Կոչ. Երևանի Թեմական դպրոցի նոր շէնքը. Մատրասա գիւղի խնայողական ընկերութիւն. Նամակ Սղնախից. Ղազախի գիւղատնտեսական դպրոցի մասին Պետական Դումա. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Գերմանիայից։ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱ ՇՓՈՒՄՆԵՐ

I

Ազգայնական հողի վրա շփումները և ընդհարումները մի այնպիսի սարսափ թափեցին մեր երկրի վրա, որի նմանը մեր ժողովուրդը յիշում է իր պատմութեան ամենադղբալի շրջաններում միայն։

Երկու տարվայ դառնագին փորձը մի սոսկալի օրինակ և ծանր դաս է մեր երկրի ժողովուրդների համար։

Քայքայվեցին և կործանվեցին հայը և Թուրքը, անթիւ և անյատակ կսկծի ու մորմոքի մէջ թաղելով միմեանց և մի մահաբեր թոյն թափելով համերաշխութեան գաղափարով գործողների ճանապարհի վրա։

Մարդիկ կոտորում էին միմեանց, աւերում էին փոխադարձաբար միմեանց գիւղերը, սնանկացնում էին իրար անխնայ կերպով և ազգայնական բոյկոտներ էին հրատարակում միմեանց դէմ։

Բոյկոտը թելադրում էր ոչինչ չը գնել օտարից, ոչինչ չը ծախել օտարին, խտրութիւն դնել ապրանքների գների մէջ, արգելքներ հանդիսանալ իրերի փոխադրութեան ժամանակ տեղից տեղ և առհասարակ ճնշել միմեանց բոլոր միջոցներով։

Մենք լիուլի խմեցինք ազգայնական ծշնամութեան արիւնոտ բաժակը և այժմ ականատես ենք նրա սոսկալի հետևանքների։

II

Ահա Բաթումի դէպքը այն վերին աստիճանի ցաւալի դէպքերից մէկն է, որ դարձեալ երևան եկաւ մեր երկրում խանգարելու խաղաղութիւնը և նորից շրջեցնելու մեր մէջ ժողովրդական անասելի դժբաղդութիւնների ուրուականը։

Բաթումի շրջանում շփումը տեղի ունեցաւ աշխատաւորների մէջ, որոնք մինչև այժմ եղել են համերաշխ և լաւ հարևաններ։

Բանւորները ասում են թէ աշխատանքի աղբիւրները պէտք է ազատ և մատչելի լինեն բոլոր աշխատաւորների համար առանց ցեղի և կրօնի խտրութեան։

Դա մի սկզբունք է, որը պէտք է համարվի ամեն մի կասկածից և երկբայութիւնից դուրս։

Եթէ դա մի սկզբունք է, որ պէտք է յարգվի և պահպանվի ամեն ժամանակ, մանաւանդ նա մի բարձր և պարտաւորութիւն պէտք է ճանաչվի մեր օրերի համար, երբ ամեն մի միջցեղային և միջկրօնական թիւրիմացութիւն ընդունակ են առաջ բերելու շատ ողբալի հետևանքներ և ծառայելու, իբրև սաղմ ապագայ սարսափելի ընդհարումների համար։

Մենք այնպիսի դժբաղդ օրերում ենք ապրում, երբ շատ շուտ ու հեշտ է առաջ գալիս թիւրիմացութիւններ և ստանում սուր կերպարանք։

III

Մեզ լուրեր են հասնում, որ մեր երկրի մի քանի տեղերում դարձեալ փորձեր են կատարվում բոյկոտներ անելու ազգայնական հողի վրա, օրինակ, քրէհի գները բարձրացնել օտարների համար, թանգ գնով վաճառել գիւղատնտեսական մթերքները օտարներին։

Մենք այստեղ կամաւ չենք յիշատակում, թէ ինչ շրջանների են վերաբերում այդ լուրերը։ Երևոյթը շատ ցաւալի է։

Բարեբաղդաբար կարող ենք ասել, որ ներկայումս այդպիսի բոյկոտներ մեծ աջողութիւն չեն գտնում։ Հասարակ ժողովուրդը մեծ տհաճութեամբ է վերաբերվում այդպիսի բոյկոտներին և ուզում է հարթել հաշտութեան ու համերաշխութեան ներդաշնակ ուղին։

Բայց, անկասկած, չարամիտ դաւակազմողները անցեալներում կարողացել են գտնել զոհեր, որոնց և շինել են գործիք իրանց ձեռքին։

Ահա այդպիսի դաւերի դէմ պէտք է մաքառել, մութ ծրագիրները պէտք է մերկացնել անմիջապէս, որպէսզի նրանք զարգացում չը ստանան։

Դա մեր ժամանակակից հրամայական պարտաւորութիւններից մէկն է։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բաթում, 17 ապրիլի

Այսօր մեր կացութիւնը բաւականի խաղաղվել է։ Շնորհիւ գործիչների եռանդուն ջանքերի հայ-վրացական յարաբերութիւնները ստացան նորմալ կերպարանք, բայց աւա՜ղ, մի օր վայելեցինք։

Ամսիս 15-ին, երեկոյեան ժամի 11-ին, սպանեցին Շաշիկ-օղլուն և մի ուրիշ թուրքի էլ վիրաւորեցին։ Այս դէպքից յետոյ թուրքերին այլ ևս չէր խօսեցվում։ Խումբ-խումբ հաւաքվում էին, ինչ որ բանի համար տաք վիճում։ Լուր էին տարածել թէ, սպանողները հայեր են եղել։ Մոքերը պղտորվեց, կրկին դատարկվեցին փողոցները ժամի 7-ից յետոյ և սարսափը աւելի սաստկացաւ։

Հայերը շատ աշխատեցին գտնել յանցաւորին, բայց ապարդիւն։ Երկու անմեղ մարդկանց ներկայացրին թուրք վիրաւորվածին, բայց նա ասաց, որ նրանք չեն յանցաւորները։

Մի բան կարևոր եմ համարում նկատել. ինչքա՜ն անպատճառ հայերի վրա են ձգում յանցանքը, երբ հետևեալ հանգամանքները կան աչքի առաջ։

Նախ, ինչպէս լսել եմ, շատ թուրքերից, Շաշիկ օղլին վերջերս կորցրել էր իր համակրանքը թուրքերի մօտ։ Երկրորդ՝ բաւականի ժամանակ էր, կնոջը իր երեխաներով միասին թողել էր իրանց բաղդին։ Կինը շատ աշխատեց, դիմեց սրան-նրան, բայց անկարող եղաւ կրկին վերադարձնել ամուսնուն տունը։

Արդ՝ այսպիսի հանգամանքներից յետոյ, ինչու՞ կասկածել հայերի վրա։

Ինչպէս ասացի, այսօր, դրութիւնը բաւականին խաղաղ է։ Հիւսիսային ընկ. այն շոգենաւը, որ յետ էր գնացել, այսօր դարձեալ եկաւ. բանւորները աշխատում են հաւասար թւով ամեն ազգերից Այսպէս էլ պէտք է լինէր։

Վ. Մարտիրոսեան

Բաքու, 17 ապրիլի։ Նաւային ծառայողների գործադուլը պէտք է վերջացած համարել։ Ամեն մինչ ձեռք է առնվում նաւերի երթևեկութիւնը վերականգնելու համար։

(«Հ. Գ.»)

ՄԻՋԱԴԷՊ ԹԻՖԼԻՍ ՔԱՂԱՔԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ՀԵՏ

(Հեռագրով)

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 ապրիլի։ Կատարելապէս ճշգրիտ աղբիւրից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, ապրիլի 16-ին Պետական Դումայի դռնփակ նիստի մէջ նորակոչ զինուորների թիւ վերաբերեալ օրինագիծը քննելու ժամանակ, Դումայում Զուրաբօվ թոյլ տուեց իրան ասելու ռուսաց զօրքի համար վիրաւորական խօսքեր։ Նախագահը կանգնեցրեց նրան, բայց Զուրաբօվ աւելի ևս խիստ ոճով կրկնեց իր ասածը։ Այդ պատճառով Դումայում ներկայ եղող մինիստրները հնարաւոր չը համարեցին իրանց համար այլ ևս մնալ նիստում և հեռացան դահլիճից։ Եւ որովհետև դրանից յետոյ Դումայի նախագահի կողմից Զուրաբօվին արված նկատողութիւնը և նրան խօսքից զրկելը անբաւարար համարվեցին, ուստի Ստօլիպինի հետ տեսնվելիս, որին Գօլօվինը այցելեց նոյն երեկոյեան և եօթ, Դումայի նախագահը հետևեալ օրը առաւօտեան $8^1/_2$ ժամին եկաւ զինուորական մինիստրի մօտ և յայտնեց նրան իր խորին ցաւակցութիւնը այդ ցաւալի դէպքի առիթով։

Ապա զինուորակոչին ենթակայ զինուորների թիւ հարցին վերաբերեալ վիճաբանութիւնները աւարտելուց յետոյ, Դումայի նախագահը հետևեալ յայտարարութիւնն արեց. «Երէկ մենք վկայ էինք տխուր էնցիդէնտի. Պետական Դումայում մեր փառապանծ զօրքի մասին այստեղ այնպիսի մի կարծիք յայտնվեց, որը, իհարկէ, պէտք է նրա համար վիրաւորական համարվի։ Ես համարում եմ, որ մեր զօրքը աչքի է ընկել իր անձնուիրութեամբ իր պարտքը կատարելու ժամանակ և միշտ աչքի էր ընկնում իր բարձր կարգապահութեամբ և անդրդուելի հաւատարմութեամբ դէպի հայրենիքը և Իր Ծայրագոյն Առաջնորդը։ Զօրքի այդպիսի արժանաւորութիւնները, խոստովանում են ամենքը և ի հարկէ, արժանի են միայն գովասանքի և յարգանքի։ Պետական Դուման անկասկած բողոքում է ռուսաց զօրքի վերաբերմամբ արտասանված այն խօսքերի դէմ, որ ասաց այստեղ Դումայի անդամներից մէկը»։

Նախագահի խօսքերը ծածկվեցին ալմըկալի ծափահարութիւններով։

(«Հ. Գ.»)

ՄԱՄՈՒԼ

«Р. Сл.» լրագիրը իր վերջին համարներից մէկում շօշափում է տեղական ինքնավարութիւնների բարեփոխութեան, բարենորոգումների խնդիրները, որոնք առհասարակ կախված են երկու պայմաններից.

«Պետութեան դրամական միջոցներից և բարենորոգումները իրանց տեղերում իրագործող գործիչներից։ Ամեն մի բարենորոգութիւն մտցնելու համար անհրաժեշտ է ունենալ դրամական միջոցներ։ Վերցնենք օրինակ հողային հարցը։ Եթէ մասնաւոր սեփականատիրութեան հողերը գրաւել կարելի լինի, այդ միայն փոխադարձ վարձատրութեան պայմանով տեղի կունենայ, իսկ դրա համար հարկաւոր կը գան միջոցներ կալուածատէրերին բաւարարութիւն տալու համար։ Այդպէս էլ դրամ կը պահանջեն կրթական և միւս բոլոր բարենորոգումները։ Այդ պատճառով, բնական է, որ ժողովրդական դրամները ծախսելու և առհասարակ ժողովրդական տնտեսութեան վերաբերեալ հարցը առանձին լուրջ ուշադրութիւն և կանոնաւորումն է պահանջում։ Բիւջէտը նախ առաջարկվեց Պետական Դումային, հետևապէս բարենորոգումներ մտցնելու առաջին պայմանը արդէն մանրամասն կերպով քննութեան է ենթարկվել այնտեղ։

Երկրորդ պայմանը,—ասում է «Р. Сл.» լրագիրը,—մարդկանց հարցն է,՝որ պակաս առաջնակարգ խնդիր չէ։

Անհրաժեշտ է որ տեղերում լինեն համապատասխան մարդիկ, որոնք յանձն առնեին մեծ խնամքով իրագործել ժողովրդի մէջ այն ազատութիւնը, որ կընդունվի Դումայում մեր որպէս հասարակական և պետական կեանքի բարենորոգութեան արմատական միջոցներից մէկը։

Այդ նպատակով, իհարկէ, պէտք է կազմակերպել ժողովրդի տեղական՝ թէ գիւղական և թէ քաղաքային ինքնավարութիւնները։ Սակայն բարենորոգութիւնը պէտք է մտցնել ոչ միայն ինքնավարութիւնների մէջ, այլև վարչութեան նդանակի, ձևի մէջ։

Որովհետև ազատութեան սկզբունքների վրա հիմնված ինքնավարութեան բարենորոգութիւնը չէ կարող պահպանել իր գոյութիւնը կողք կողքի մնալով ադմինիստրացիական վարչութեան անդրջրեղեղեան մի այնպիսի կազմակերպութեան հետ, որի ամբողջ նպատակն է կառավարչական խնամակալութիւն սահմանել զարգացած ու չափահաս դարձած ժողովրդի վրա։

Ապա խօսելով ներկայ գեմստվօների մասին, նկատում է, որ նրանք բաղկացած լինելով գլխաւորապէս ազնուականներից, բէակցիօն

ուղղութիւն ունեն այժմ և չեն կարող դեմոկրատական բարենորոգումներ մտցնել ժողովրդի մէջ։ Բարենորոգումների գործը ժողովուրդը իր ձեռքը պէտք է առնէ.

Այդ բարենորոգումները պէտք է մտցնել ընդհանուր և հաւասար ընտրողական իրաւունքի հիման վրա։ Ամեն մի հարկատու, առանց ի նկատի առնելու նրա կալուածների քանակը, պէտք է ընտրելու և ընտրվելու իրաւունք ունենայ զեմստվային հաստատութիւնների մէջ։

*

Վերջին օրերս, ինչպէս հեռագիրը հաղորդեց, Դումայի նիստերից մէկում աջակողմեան պատգամաւորները նորից ուզեցին ձախակողմեանների կողմից կատարվող տերրորները պախարակելու հարցը հերթական դարձնել։ Չը նայելով, որ ծայրայեղ աջակողմեաններն ու ծայրայեղ ձախակողմեանները սերտ համերաշխութեամբ պաշտպանեցին հարցի հերթականութիւնը, այնուամենայնիւ Դուման մերժեց այդ աղմկալի առաջարկը։ Այդ առիթով, «Новь» լրագիրը հետևեալ խորհրդածութիւններն է անում։

Դուման այժմ, աւելի քան երբ և իցէ, համոզված է, որ Պետական օրգանիզմը վարակված է ամենածանր հիւանդութեամբ և աջակողմեան ու ձախակողմեան շարքերից կատարվող սպանութիւնները այդ հիւանդութեան ամենասարսափելի արտայայտութիւններից մէկն են։ Հարկաւոր է գտնել հիւանդութեան աղբիւրը, որպէս զի կարելի լինի վերջ տալ այդ արտայայտութիւններին։ Եւ Դուման ուզում է անել այդ բանը։ Իսկ աջակողմեանները այդ առաջարկութեամբ ոչ թէ նպատակ ունեն բժշկել հիւանդութիւնը, այլ, ընդհակառակը, նրանք ցանկանում են աւելի սաստկացնել այդ հիւանդութիւնը և առաջ բերել այնպիսի ցնցումներ, երբ «վերահասութիւնը» այս կամ այն կողմից աւելի մեծ ույժով կը գործադրվի։ Աջակողմեանները փափաքում են պայթեցնել Դուման, որովհետև նա միայն կարող է խաղաղացնել երկիրը։ Դուման չէ կարող և չը պէտք է բարձրացնէ իր հեղինակաւոր ձայնը այնտեղ, ուր փոթորկված կրքերի ծովում նա չի լսվելու, ուր նա անզօր է և միայն կը վարկաբեկէ ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը։

Արտասանել իր դատավճիռը, դատապարտել քաղաքական սպանութիւնները—աննպատակ է, երբ աջակողմի տերրորը, ամենևին չը պակասելով, գործում է ամենուրեք, երբ իրաւազրկութիւնն ու կամայականութիւնը հեղեղում են ամբողջ Ռուսաստանը, երբ խոստացված ազատութիւնները դրված են այնպիսի զսպանակների մէջ, որոնք աւելի են վատթար քան նոյն իսկ Պլեվէի օրերում։

Հարկաւոր է կռւել այնպիսի պայմանների դէմ, որոնք ստեղծում են տերրորը. հարկաւոր է գործնականապէս ոչնչացնել նրան, այլ ոչ դատարկ բառեր արտասանելով Դումայի դահլիճում։

Այդ բոլորից յետոյ թերթը նկատում է, որ արիւնահեղ սարսափներին վերջ տալու այդ անիծեալ հարցի լուծումը կախված է ամբողջապէս կառավարութիւնից։ Եթէ կառավարութիւնը կատարէր Դումայի առաջարկը և վերջ տար զինուորա-դաշտային դատավճիռներին, քանտերի տանջանքներին, բռնութիւններին ու ջարդերին, այն ժամանակ տերրորները այլ ևս գոյութիւն չէին ունենայ և պետական օրգանիզմը կառողջանար լիովին։

ԳԱՒԱՌԱՑՈՒ ԿԵԱՆՔԻՑ

Ջիւանշիրի՝ Խաչէնի ու Թառթառի ձորակների սովեալների մասին, Խաչէնի Ջորակից՝ 17 անմեղ բանտարկեալների վիճակը (Գանձակի բանտում) և ինքնապաշտպանութեան գործը։

Առաջաձոր մարտի 23-ին

I

Ջիւանշիրի լեռնաբնակների՝ Խաչէն ու Թառթառ ձորակների ցաւը ծով է... անտակ, անծայր ու մռայլ։ Եւ թշուառութեան այդ ծովի մէջ, ինչպիսի ընթացք պէտք է ունենայ մարդկային կեանքը...։ Այո, կեանքը գաւառում մեռած է։ Գաւառացին յուսահատ դրութեան մէջ։ Նա մերկ է, նրա փորը սոված է, նրա դաշտումը հաց չը կայ երեխաներին կերակրելու։ Նա «միր», ողորմութիւն հաւաքելով է պահպանում իր երեխաների գոյութիւնը, նա խաբուսիկ յոյսերով է օրերը անց կացնում... Սիրուն ու կենսատու գարունը իր դալարազարդ դաշտերով, բազմատեսակ ծաղիկներով, ոսկեզարդ սփռոցներով ու թռչունների մեղեդիներով գալիս է, իսկ դրանք կարծես գաւառացու համար գոյութիւն չունեն, որովհետև նա դեռ չը մոռացած անցեալները՝ հայի «օաղեա»-ների նմանվող բնակավայրերի ու ծննդավայրերի աւերվելը, անմեղ արիւնների թափվելը, էկզեկուցիաները, ճնշումները, ամբաստանութիւնները, դեռ նա այսօր ուրիշ ցաւերի է ենթակայ. նա չքաւորութեան դուռն է հասած, նրա երեխաները սովամահ են մատնված։ «Էհ», արտասուալից աչքերով աղաղակում է գաւառացին, «ասում էին թէ աշխարհիս վերջը մօտալուտ է, որ երբ թէ մի ինչ որ աստղ վայր ընկնելով, փչացնելու է ամբողջ աշխարհը. մենք ուրախացանք այդ լսելով, որովհետև մեռնելը մեզ համար լաւ է, քան թէ այսպիսի կեանքը, այսպիսի ապրուստը։ Մեռնելը մեզ համար լաւ է, քան թէ մեր աչքերով տեսնելը մեր սովից տանջվող, սովամահ երեխաներին...»։

Դժբաղդ ու տառապեալ գաւառացին ուրախ է աշխարհի վախճանով, նա չէ վախենում մոլորակի ու երկրագնդի ընդհարումից, նա չէ վախենում մահից, որովհետև նզովված խաւարը, դժոխային կեանքը, հազար ու բիւր ցաւերը շրջապատել են նրան, ինչպէս Մեծ Ովկիանոսի ալիքները... որովհետև նա միանգամայն զրկված է աշխարհի վայելքներից։ Ահա թէ ինչպիսի հետևանքների, օրերի հասցրին գիւղացիութեանը անմիտ, արիւնահեղ հայ-թուրքական երկպառակութիւնները, ընդհարումները...։

«Մշակի» էջերում տպագրվեցին՝ Ջիւանշիրի, Խաչէնի ու Թառթառի ձորակներում տեղի ունեցող սարսափելի սովի ու շուտափոյթ օգնութիւն հասցնելու (արհեստագործական հաստատութիւններից և ունեւոր ու բարեգործ բարի անհատականութիւններից) մասին։ Սակայն օրերս՝ Կուլտուրական Միութեան և Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի «միացած» մարդիկ եկան յիշեալ ձորակները, ստուգեցին ահռելի սովի իսկութիւնը և ապա խոստացան շուտ օգնութիւն հասցնել։ Ունեւոր և բարեգործ անհատականութիւններից միայն կալուածատէր պ. Մար. Դոլուխանեանցն է բարեհաճել գընելու 400 բուրդ հաց և գարնանացան համար սերմացու՝ իր կալուածում ապրող առաջաձորցի, ծմակահողցի և թումբլուխցի սովեալների համար։ Սակայն պէտք է նկատել, որ այդ նուէրը ծով հոգսերի, ցաւերի համար մի կաթիլ ջուր է և դրանից զատ, բացի Առաջաձորից, Ծմակահողից և Թումբլուխից, տասնեակ տառապեալ գիւղօրայք կան, որոնց բնակիչները բացի ուտելու հաց չունենալուց, չունեն և լծկաններ (եզներ, ծախել, կերել են) ու սերմացու՝ գարնանացանի համար։ Եթէ այդ խեղճերին օգնութիւն չը հասցնվի և նրանք վարուցանքը չանեն ու «միր» անելով մի կերպ ապրեն մինչև եկող տարին, այնուհետև ինչպէս և ինչով պէտք է ապրեն նրանք, ինչպէս պէտք է պահպանեն իրանց բազմանդամ ընտանիքների գոյութիւնը։ Մի թէ միշտ, մինչև իրանց մահը՝ «միր» անելով...։

Արդէն գարուն է և վարուցանքի ժամանակն է, սակայն ինչ արած, որ լծկաններ չը կան, սերմացու չը կայ։ Կուլտուրական Միութեան և Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի մարդիկը խոստացել էին չքաւորներին գարնանացանի համար սերմացու տալու, սակայն ինչպէս լսում ենք, սերմացուն այժմ գտնվում է Եւլախի կայարանում, և հայերը վախենում են գնալ այդ սերմացուն բերելու, իսկ թուրքերին բերել տալու համար էլ միջոց չը կայ։ Անելանելի կացութիւն...

Հարկաւոր է և անհրաժեշտ է մտածել այդ մասին, թէ չէ վարուցանքի ժամանակը ձեռքից ընկնում է։ Հարկաւոր է նիւթական օժանդակութիւն լծկանների համար։ Ջաւնուր ու չքաւոր գաւառացին խնդրում է՝ ուտելու հաց, սերմացու ու լծկաններ...։

II

Այդ ցաւերին եթէ խառնենք և Առաջաձորից, Ծմակահողից և Վանքից՝ 17 անմեղ բանտարկեալների ու նրանց առանց տէր ու տիրական, բախտի խնամքին թողած բազմանդամ ընտանիքների ցաւը, այն ժամանակ, խակապէս որ՝ Խաչէնի Ջորակի բնակիչների ցաւը դառնում է Մեծ Ովկիանոս։ Այդ բանտարկեալները 19 հոգի էին (ինչպէս այդ մասին շատ անգամ է յիշված յարգելի «Մշակում»), որոնցից երկուսը հէնց բանտում վախճանվեցին, իսկ մնացածները, որոնք տարի ու կէս է որ բանտումն են (Գլէշտուրի քոչւորների գործի վերաբերեալ), եթէ չաջողվեց դրանց ազատելու բանից, գուցէ և դրանք փչանան, իրանց՝ բազմանդամ՝ առանց խնամատարութեան ընտանիքներն էլ ջոկ...։ Այդ խեղճերի գործի քննութեան համար, ներկայ մարտի 22-ին հրաւիրված են զանազան գիւղերից և գլխաւորապէս Խաչէնի Ջորակի գիւղօրայքից՝ մօտ 70 վկաներ, Գանձակի նահանգական դատարանը։ Տեսնենք ինչպիսի ընթացք է ունենում այդ դժբախտների գործը։ Հետևանքի մասին միւս անգամ, իսկ այժմ կը գրեմ հետևեալի մասին։ Անցեալ թղթակցութիւններից մէկում ի միջի այլոց գրել էի, որ յիշեալ բանտարկեալներին պաշտպանելու համար պէտք է հրաւիրել փաստաբան, որի համար, հարկաւոր է առ նուազն 2000 րուբլի դրամ։ Եւ որովհետև այդ միջոցից զուրկ է Խաչէնի Ջորակը, տառապեալ ժողովուրդը, միջոցների սղութիւն է, ուստի յիշեալ Ջորակի ոգդանակութիւնը՝ իր ժողովարանում ժողով կազմելով, մի ադրեսալի հանգանակագիր է տալիս մի քանի առաջաձորցիների ձեռքը և ուղարկում այդ անձանց Բագու քաղաքը՝ յիշեալ գումարը հանգանակելու համար՝ փաստաբան հրաւիրելու։ Բագու ուղարկված բարեկի հազիւ կարողանում են հանգանակել Բագւում և նրա շրջակայքում գտնվող ջիւանշիրցի անձնաւորութիւններից՝ միայն 1000 րուբլի և ապա դիմում են միևնոյն քաղաքի բարեգործական ընկերութեանը, որը հարց ու փորձից յետոյ իմանալով փող հանգանակելու նպատակը, խոստանում է մնացած 1000 րուբլին էլ ինքը իր միջոցներից տալու. դրանից զատ, այդ գործը իր ձեռքը վերցնելով, հրաւիրում է Պետերբուրգից՝ յայտնի փաստաբան՝ Զարուդնիին, որը պէտք է պաշտպանէ յիշեալ բանտարկեալներին ու 34 պահանջվողներին՝ միևնոյն գործի համար։ Այդ գործում մեծ շնորհակալութեան արժանի է Բողդան Մաս. Դոլուխանեանցը։

Այն ջիւանշիրցիների ցուցակը, որով յիշեալ պարոնները բարեհաճել են՝ 1000 րուբլի նուէր տալու յիշեալ գործի համար, յուսով եմ, որ կը կարողանամ ձեռք բերելու՝ պատուական «Մշակ» լրագրի էջերում հրատարակելու ու շնորհակալութիւն յայտնելու համար։

III

Ինչպէս յայտնի է ինքնապաշտպանութեան գործը ժողովրդի ձեռքը ընկաւ, որ այդ գործը ամենագլխաւոր ու ամենաանհրաժեշտ հարցերից մէկն է մեզանում ներկայ պարագաներում։ Գիւղօրայքի առաջադէմ, բանիմաց ու ինտելիգենտ անձինք պարտաւոր են իրանց ձեռքը վերցնելու ինքնապաշտպանութեան գործը ու ղեկավարներ դառնալու՝ այդ գործը առաջ տանելու համար։ Եթէ գիւղական համայնքները առաջնակարգ ու ինտելիգենտ ույժերը չը յորդորեն եռանդուն կերպով գիւղացիութեանը այդ գործը կանոնաւոր կազմակերպելու, այն ժամանակ, պէտք է ասել, որ աղէտալի ու տառապեալ ժողովուրդը միտն էլ չէ բերելու ինքնապաշտպանութեան գործը. այդ անհրաժեշտ կեանքի հարցի համար նա չէ էլ մտածելու. ու հարցը չէ բարձրացնելու, որովհետև նա ծանրաբեռնված լինելով զանազան նզովված հոգսերով, հազիւ մտածում է մի կերպ իր գոյութիւնը պահպանելու համար՝ սովամահից իր ընտանիքը չը փչանալու համար։ Ինչպէս էլ որ լինի, գիւղօրայքի բանիմաց ու ինտելիգենտ դասակարգը պարտաւոր է միջոցներ ձեռք առնելու, այդ գլխաւոր հարցը անուշադրութեան չը թողնելու համար։ Անշուշտ պէտք է սթափեցնել գիւղացիութիւնը...։ Թուրքը օգտվելով հանգամանքից կարող է մեկ էլ ուրիշ տեսակ ձևեր հասցնել հայութեանը...։ Եւ այդ հայի «տեմպերամենտում» է ի սկզբանէ անտի. նա կը լաէ մինչև ճգնաժամը ու միայն կրիտիքական վայրկեաններում կըսկսէ սթափվել, ուզէ գալ իրան հաւաքելը, բայց այդ չէ պահանջում ներկայ կեանքը, իրականութիւնը...։ Հարկաւոր է և անհրաժեշտ է լըջօրէն կազմակերպելու ինքնապաշտպանութեան գործը։ Պէտք է, ի միջի այլոց, պահապաններ դնել գիւղի շրջակայքում, սահմաններում։ Ամեն մի գիւղի համայնք պէտք է ունենայ այդ գործի գլխաւորներ, ղեկավարներ։ Մենք յոյս ենք տածում, որ գիւղացիութիւնը շուտափոյթ կը կազմակերպէ այդ ուշադրութեան արժանի հարցը, գործը։ Ժամանակ է...։ Արդէն ծառերը տերևում են։

Բ. Զ.

ՕՐՎԱՅ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

IX

Ասում են, որ հրաշքների դարը անցել է։

Ջէ, պարոններ, նա չէ անցել, նա կատարելագործվում է...

Ջէ՛ք հաւատում, մտէք այն դժոխքը, որ բանտ անունն է կրում իր վրա, և այն ժամանակ ձեր առաջ կը պատկերանան այն բոլոր հրաշքները, որոնք կատարվում են այնտեղ ամենայն օր, համարեա, ամեն մի րոպէ յանցաւորներին ուղղելու նպատակով, անխելքներին խելքի բերելու համար... Որտեղ մտնելուց մի ժամ յետոյ բոլորովին նորմալ մարդիկ դառնում են հոգեկան հիւանդներ, դառնում են կատարելագործված խելագարներ...

Եւ Ռուսաստանի գիտակից քաղաքացիները, նրա մտքերը ու գաղափարական գործիչները, մեծ ու փոքր գաւառների ղողերը, մարդասպանների հետ միասին այսօր տեղաւորված են այդ ուղղիչ դժոխքում, ենթակայ ոստիկանական ռեժիմի հրաշագործութիւններին։

Ոստիկանական ռեժիմ...

Դա այն անգութ վիշապն է, որի ճանկերի մէջ հեծում է ամբողջ երկիրը...

Հազիւ թէ լինի մի ուրիշ աւելի բնորոշ, աւելի սոսկալի արտայայտութիւն քան «ոստիկանական ռեժիմ» խօսքն է, որը պատկերանում է լեղնասար գոյներով վարչական այն ուրոյն աշխարհայեացքն ու սիստեմը, որի վրա խաչված է մի ամբողջ ժողովուրդ։

Եւ այդ ռեժիմը ձգտում է դեռ աւելի կատարելագործվել, հրաշքներ էլ անել։

Բազմատեսակ փորձերը նրան շատ բան են սովորեցրել։

Եթէ բանտերը բոլորովին նորմալ մարդկանց կարողանում են դարձնել անորմալ, խելագար, ինչու՞ նոյնանման ուղղիչ սիստեմով չը բուժել, չուղղել և խելքի չը բերել խելագարներին։

Քի՞չ օրինակներ կան, երբ հոգւով ու մարմնով հիւանդները, երբ ականերև խելագարները դատապարտված են եղել բանտային տաժանակիր կեանքի «բուժիչ» միջոցներին...

Տարիներ շարունակ այդ «բուժիչ» սիստեմն էր գործադրում ոստիկանական ռեժիմը հին Ռուսաստանի մէջ, այժմ էլ նոր Ռուսաստանի առաջ նա փորձում է կանգնել իր նոյն սիստեմով բայց, դիմակաւորված ու աւելի կատարելագործված...

Բաւական է աչքի անցնել ամենօրեայ մամուլը, բաւական է թերթել մեր առօրեայ կեանքի էջերը, և դուք կը տեսնէք բազմաթիւ այդպիսի օրինակներ։

Դեռ երէկ էր, որ Թիֆլիսում կատարվեց մի սոսկալի դրամա, մեր հասարակական կեանքի մէջ տեղի ունեցող դրամաներից ամենաբնորոշ օրինակը, որ չէ կարող շուտ մոռացվել։

Մամուլը արձանագրեց այդ փաստը սովորական լուրերի բաժնում։

Մայրը խելագարութեան րոպէին կացնահարկ արեց իր հարազատ զաւակին, շաղախեց իրան նրա անմեղ արիւնով և ցնցոտիների մէջ պարուրած՝ կիսակենդան, համարեա, անշնչացած մարմինը տանում էր Կուրը նետելու...

Խելագարութեան րոպէին նա դիմադրում էր իր ճանկերով, խածնում ու թքահար էր անում նրանց, որոնք աշխատում էին խլել նրանից ոճրագործութեան զոհին...

Եւ այդ սոսկալի դրամայի հեղինակ խելագար մայրը, տիկին Ցիրուլը, գիտէ՞ք այժմ ուր է։

Բանտում։

«Խելագարին փոխանակ հիւանդանոց տանելու, բանտ են տանում»—այդպէս էր ինձ ասում դժբաղդ երեխաների հայրը։

Մի ամբողջ ամսից աւելի ակցիզին չինովնիկ Ցիրուլը աղերսում—պաղատում էր, ում պէտք էր, ընդունել երեխաների խելագար մայրը հիւանդանոցում և նրան մերժում էին, քաշ-քաշ էին տալիս... մինչև որ... մի դժբաղդ օր հոգեկարութիւնից աղաւաղված մայրը կատարեց այդ սոսկալի դրաման. արտայայտեց իր մայրական սէրը, գորովը խելագար ոճրագործութեամբ...

Այժմ այդ ականերև խելագարին բանտում են պահում, փոխանակ հիւանդանոց տանելու։

Ի՞նչ նպատակ ունի բանտարկութիւնը։

Խելագարներին բժշկելու, ուղղելու համար չեն տանում այն բանտերը, որտեղ ընկնող նորմալ, խելքի գլխին մարդիկն անգամ խելագարվում, անորմալ են դառնում։

Անբան անասունների համար կազմված են խնամակալող ընկերութիւններ. մի թէ այդ հիւանդ, խելագար կնոջը ոչ ոք չէ ուզում հովանաւորել։

Ում պարտքն է յիշեցնել, որ հիւանդի տեղը հիւանդանոցն է, այլ ոչ բանտը։

Թշուառ կին, դժբաղդ երեխաներ։

Բայց աւելի դժբաղդ այն երկիրն է, որտեղ խելագարներին բժշկելու համար բանտն են նետում։

Հեգնութիւն չէ՞ այդ։

Լ. Դանիէլեան

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՆ ՋԱՓԱՒՈՐ Է

«Товарищъ» թերթի վերջին համարներից մէկում պ. Ժիլկինը խիստ կենդանի գոյներով է պատկերացնում այն տրամադրութիւնը, որ ներկայումս տիրում է Պետական Դումայի պատգամաւորների մէջ։ Այդ տրամադրութիւնը խիստ մռայլ և յուսահատական է, բայց և նա շատ բնորոշ է ու միանգամայն պարզում է պատգամաւորների խաղաղասիրական ու չափաւոր տակտիկան, որի մասին շարունակ տրտունջներ են լսվում հասարակութեան որոշ շրջաններում։

Ինչպէս և պէտք էր սպասել, հէնց իրանք պատգամաւորներն էլ խիստ դժգոհ են իրանց ընտրած տակտիկայից, բայց և այնպէս նրանք չեն կարող ուրիշ տակտիկայի հետևել և ստիպված են անելու այն, ինչ որ անում են, որովհետև նրանք իրանց բոլորովին միայնակ են զգում պատերազմի դաշտում։

«Պատգամաւորներից շատերը փնթփնթում են թէ իրանք իրանց վրա,—ասում է պ. Ժիլկինը, թէ Դումայի վրա, և թէ կուսակցութիւնների լիդերների վրա։

—Միշտ զգոյշ, միշտ զգոյշ, ասում է մի երիտասարդ քահանայ պատգամաւոր. կարծես թէ ինքներս մեզ հիպնոսացրել ենք. Դուման պահպանել! Լաւ է ասված. Բայց ինչու՞ հարկաւոր է պահպանել նրան։ Խօսք չէ կարելի ասել, ամեն տեսակ զիջումներ անել։ Ահա բիւջէն էլ առանց առարկութիւնների յանձնաժողովին յանձնեցինք։ Այսպիսով մինչև ե՞րբ կարող ենք գալ։ Վախում ենք, թէ կարձակեն Դուման։ Իսկ ես կարծում եմ այդպիսի վախճանից չէ, պէտք է վախենալ։ Ա՛յ, եթէ հէնց ինքը ժողովուրդը արձակէ Դուման... Այդ է ամենասոսկալին։ Ինչ կը լինի այդ ժամանակ...

—Այս բոլորը շատ շուտով պիտի ձանձրացնէ,—խուլ կերպով մրմռում է սակաւախօս, բայց ամեն բանի պատրաստ սոց.-յեղափոխական պատգամաւորը։ Մեր միակ յոյսը դա է։ Համբերութիւնն ու լռութիւնը շատ երկար չեն կարող տեւել։

—«Դուման պահպանելու» լոզունգի շնորհով մենք սկսեցինք երերալ ու անորոշութեան մէջ ընկնել,—արագութեամբ ասում է Ջոլյին «աշխատաւորը»—պատգամաւորը։ Չէ՞ որ պէտք է, վերջապէս, պարզել, թէ ինչու՞ համար պահպանել Դուման։ Արդեօք թողնել միայն Դուման, թէկուզ, առանց հող և ազատութիւն ունենալու։ Թէ ո՞չ հարկաւոր է բոլոր իսկական իրաւունքները ձեռք բերել, առանց այս չարաբաստիկ զգուշաւորութիւնը հաշուի առնելու։

—Անգոյն, անվճռողական Դումա է, մասամբ կրկնում են այլ պատգամաւորներ։

«Այնուամենայնիւ,—շարունակում է պ. Ժիլկինը,—Դումայի մեծ մասը և ֆրակցիաների ղեկավարները սխալ չեն համարում Դումայի այս զգուշաւոր տակտիկան։

«Աչքի ընկնող աշխատաւորականներից մէկը մտերմութեամբ, տխուր և անկեղծ համոզմունքով պաշտպանում է Դումայից դժգոհներին։

—Ջափաւորութեան ու վախկոտութեան մեղադրանքները հազիւ թէ հիմնաւոր են։ Ախր ինչ անել, քանի որ ամբողջ երկրի տրամադրութիւնը այդպէս է։ Մենք խօսք չենք հնարել «Դուման պահպանելու» լոզունգը։ Մտածէք նակազները։ Ամեն կողմից միևնոյնն են նրանք ուղարկում։ Ի հարկէ, մեր դրութիւնը շատ էլ ուրախ չէ։ Մանաւանդ աշխատաւորական խմբի դրութիւնը։ Եւ Դուման պահպանիր, և քո գլխաւոր դրութիւններից մի հրաժարվիր։ Դա ուղղակի թոկի վրա թռչկոտել է նշանակում։ Այդ պատճառով էլ անգործութիւնը անխուսափելի է։ Մի դժբաղդութիւնն էլ այն է, որ շատ ֆրակցիաների բաժանվեցինք և այդպիսով մեր ույժերը ջլատեցինք։ Եւ, վերջապէս, ոչ մի ժողովրդային ֆրակցիայի մէջ ո՛չ խոշոր հռետորական տաղանդներ կան և ոչ էլ ամուր սեղմված կազմակերպութիւն կայ։ Անհրաժեշտ է պատշաճ ժողովրդային ձախակողմեանների մի բլոկ ունենալ։

—Սխալներ շատ կան,—ասում է մի ուրիշ աշխատաւորական,—և անգործութիւնն էլ բաւական մեծ է։ Բայց այդ բոլորը, իմ կարծիքով, հետևանք էր տրամաբանական անհրաժեշտութեան։ Դուման իսկապէս, մի շատ անսպասելի բան դուրս եկաւ թէ ժողովրդի, թէ լրագիրների և թէ մեր բոլորիս համար։ Ամենքն էլ ասում էին. «Ջախակողմեան Դումա է, ամբողջը ձախակողմեան են! Ա՛յ, հիմա գործ կունենանք»! Մի ինչ որ անսպասելի բան էին սպասում. վճռական ճակատամարտ էին սպասում կառավարութեան դէմ։ Իսկ բոլորովին այլ բան դուրս եկաւ։ Ինձ թւում է, որ ամենից առաջ այս վերջին տարիների ու ամիսների ընթացքում մեր թէօրիտիքական ենթադրութիւնները յեղափոխական կռւի մասին կատարեալ սնանկութիւն կրեցին։ Յեղափոխութեան մասին մենք հասկացողութիւն էինք կազմել գրքերով և արևմտեան Եւրոպայի օրինակներով, այն ինչ մեր ժողովրդային կեանքը բոլորովին ուրիշ բան դուրս եկաւ, մեզ շփոթեց և դրաւ մի այլ մութ և դեռ չուսումնասիրված ուղիի վրա։

—Մեր սեփական մէջքի վրա ենք սովորում, լրացնում է նրան գիւղացի-պատգամաւորը։

—Երկրորդ Դումայի դրութիւնը, շարունակում է աշխատաւորականների լիդերը, բոլորովին այլ է, քան առաջին Դումայինը։ Երկրի տրամադրութիւնն էլ այն չէ և ինքը Դուման էլ այն չէ։ Ոչ ժողովրդին և ոչ էլ Դումային հիմա այլևս չես կարող ոգևորել միմիայն փայլուն, ընդհանուր դրութիւններով։ Դրա համար էլ մ'յ, նստում ես Դումայում և լռում ես։ Հռետորներից մէկն ու մէկը փըչացնում է, իսկ Դումայի տրամադրութիւնը մնում է սառը և հանգիստ։ Այո, ինչ որ առաջին Դումայում ծափահարութիւնների փոթորիկ էր առաջացնում, այժմ յաճախ դըժգոհութեամբ ու անհամբերութեամբ ես լսում և մտածում ես. օհ, շուտով գործի դիմենք։ Այս էլ պէտք է խոստովանել, որ կառավարութեանն էլ աջողվեց բաւականին անգոյն դարձնել Դուման։ Որչափ խոշոր անուններ, որչափ տաղանդներ ու քաղաքականապէս պատրաստված մարդիկ «բացառվեցին» ու մի կողմ նետվեցին։ Բայց, ինձ թւում է, որ քաղաքականութեան գլխաւոր և ընդհանուր գիծը Դումայում ուղիղ է գծված։ Դուման գիտակցաբար և անգիտակցաբար հնազանդում է երկրի հրամաններին։ Պայքարը դուրս է գալիս երկար ու յաջորդականութեան ճանապարհի վրա։

—Ա՛յ, ես կասեմ, խօսակցութեան մէջ է մտնում գիւղացի պատգամաւորը, որ եղած յանդիմանութիւնները աւելորդ են։ Ա՛յ թէ մեզ ինչպէս էին ուղարկում. «Աշխատեցէք Դուման պահպանել»։ Որովհետև այն աստիճանի է հասել, որ ուղղակի ոչ մի հնարաւորութիւն չը կայ ապրելու։ Գիւղացիք ասում են. գոնէ մի որևէ բան, մի փոքրիկ բան ձեռք բերէք։ Անհնարին է դառել շնչելը։ Թէկուզ մի քիչ հող և մի շատ քիչ էլ ազատութիւն, որ կարելի լինի փոքր ինչ շունչ առնել ու զգալ։ Իսկ մնացածների մասին յետոյ էլ կարելի է մտածել։ Հիմա էլ տեղերից շարունակում են մեզ գրել և հաւանում են մեր բռնած ընթացքը։ Շնորհակալութիւն են յայտնում, Դուման պահպանելու համար։ Ջափազանց ծանր է այնտեղ ապրելը...

«Սոցիալ-դեմոկրատները փոքր ինչ այլ տոնով են խօսում,—ասում է Ժիլկինը։

—Զգուշութիւնն ու լռութիւնը մեզ չեն վերաբերում, բացատրում էր սոցիալ-դեմ. ֆրակցիայի անդամներից մէկը, մեր զգուշութիւնը մենք չափազանց չենք համարում։ Փոքրամասնականների ֆրակցիան մեծամասնութիւն է կազմում և տակտիկան էլ փոքրամասնական է, բայց մեծամասնականներն էլ ամբողջ ժամանակ մեզ հետ համաձայնութեամբ են ընթանում։ Կը նշանակէ, որ մենք շատ էլ չենք մեղանչում զգուշաւորութեամ։

Բայց Դուման Դումա է, և մենք հաստատապէս որոշել ենք աշխատել որոշ շրջանակների մէջ։ Մեր գլխաւոր նպատակն է, ինչպէս և էր, մասսաները կրթել ու կազմակերպել։ Բայց այդ նպատակին մենք կը ձգտենք Դումայի աշխատանքների շրջանակի մէջ։ Մենք կը քննենք օրինագծերը, կը մասնակցենք յանձնաժողովներին, դուրս կը գանք ճառերով։ Ամեն տեղ մեր սեփական ուղղութեանը կը հետևենք հաստատապէս, անխուսափելի փոքրամասնութեան մէջ կը մնանք և կը գործենք փաստերով, թեւանշաններով...։ Իսկ թէ ինչ կը լինի վերջը, այդ մեզ յայտնի չէ։ Մենք, սոց.-դեմոկրատներս այնուամե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ՊԱԼԱՏԸ ՑՐԵԼԸ 1877 ԹՈՒԻՆ

II

Երկիրը բացարձակ կերպով դատապարտեց կառավարութեանը, բայց կառավարութիւնը չուզեց ենթարկվել։ Մինիստրութիւնը մնաց պաշտօնում և, կարծես ոչինչ չէր պատահել, ներկայացաւ նոր պալատին, իսկ նրան մօտիկ կանգնած շրջաններից սկսեցին շշուկներ գալ, որ պալատը նորից պէտք է արձակէն։ Սակայն պալատը դրանից ամենևին չը շփոթվեց։ Հասարակապետական մեծամասնութեան բոլոր ֆրակցիաները, սկսած ծայրայեղ ձախակողմից մինչև ամենաչափաւորը, բնազդաբար միացան և բոլոր խմբակների ներկայացուցիչներից կազմվեց 18 հոգուց բաղկացած մի կոմիտետ ղեկավարելու այն կռիւը, որ մղելու էր օպպօզիցիան ապագայում։ Այդ կոմիտետը վճռեց, որ նոր պալատի առաջին գործը պէտք է լինի որոշում կայացնել քննելու այն բոլոր ապօրինութիւնները, որոնք վերաբերում են ընտրութիւններին։ Հէնց որ պրեզիդիումը ընտրվեց և պալատը սահմանադրվեց, Ալբեր Գրեվին առաջարկութիւն արեց 33 հոգուց բաղկացած մի քննիչ մասնաժողով հիմնել ամենալայն լիազօրութիւններով քննելու այն բոլոր գործողութիւնները որոնք կատարվել են 16 մայիսից յետոյ և նպատակ են ունեցել ապօրէն ներգործութիւն անելու ընտրողների վրա, և որոշելու համար բոլոր յանցաւորների պատասխանատւութիւնը, ովքեր էլ որ նրանք լինէին։ Այդ քննութիւնը պէտք է կատարվէր անկախ այն քննութիւններից, որոնք կը պահանջվէին պալատի կողմից իւրաքանչիւր առանձին ընտրողական շրջանի ընտրութիւնների ստուգութեան ժամանակ, վճռելու այն հարցը, թէ յիշեալ մասի ընտրութիւնը պէտք է համարել օրինաւո՞ր թէ ոչ։ Երեսուներեք հոգուց բաղկացած քննիչ յանձնաժողովը պարտաւոր էր ընդգրկել կառավարութեան բոլոր գործերը իրանց ամբողջ ծաւալով և տալ իրանց կարծիքը համապատասխան միջոց՝ իր ձեռք առնելու համար։ Գրեվիի առաջարկած բանաձևի պատճառաբանութիւնների մէջ ընդգծված էր այն, որ «պալատի վրա դրված պարտականութիւնը դրդում է նրան պաշտպանել ընդհանուր ժողովրդի ձայնատւութեան հեղինակութիւնը և պահպանել նրան. նա պարտաւոր է մանաւանդ այն պատճառով, որ նրա վրա ոչ մի ուշադրութիւն չեն դարձնում և ապստամբում են ժողովրդական գերիշխանութեան դէմ»։ «Երկիրը սպասում է մեզնից, շարունակում էր Գրեվին, որպէսզի մենք պահանջենք հաշիւ այն մարդկանցից, որոնք արդէն հինգերորդ ամիսն է վարվում են Ֆրանսիայի հետ այնպէս, ինչպէս մի նուաճված երկրի հետ, հաշիւ այն բոլորի համար թէ ինչպէս են վարվել նրա հանգստութեան, նրա շահերի ու հրապարակային ազատութիւնների հետ... Երկիրը կատարեց իր պարտքը ազնուութեամբ և արիութեամբ, այժմ հերթը մերն է. մենք էլ առանց վարանելու պէտք է կատարենք մեր պարտականութիւնը»։

Երկարատև աղմկալի վիճաբանութիւններից յետոյ, որը տևեց երեք օր, պալատը ընդունեց քննիչ յանձնաժողով ուղարկելու առաջարկը։ Կառավարութիւնը փորձեց խանգարել պալատի որոշումը ի կատար ածելուն։ Բոլոր տեսչութիւններին ուղղած շրջաբերականներով, նա արգելում էր պաշտօնեաներին հնազանդվել քննիչ յանձնաժողովի պահանջներին, ներկայանալ նրանց ցուցմունքներ տալու, որևէ բանում աջակցութիւն ցոյց տալ, թոյլ տալ նրան պետական շինութիւնների մէջ մտնելու։

Մինչդեռ պալատը ձեռնարկեց վիճելի ընտրութիւնների ստուգութեան գործին։ Այդպիսիների թւից էին համարվում այն բոլոր թեկնածուների ընտրութիւնները, որոնք առաջարկված էին սպիտակ աֆիշաների միջոցով, այսինքն, պաշտօնական (Ֆրանսիայում բացառապէս կառավարական յայտարարութիւններն են տպագրվում սպիտակ թղթի վրա, իսկ մասնաւորները թոյլատրվում են միայն գունաւոր թղթի վրա)։ Լիազօրութիւնների ստուգութիւնը տևեց երկար ժամանակ և կատարվում էր չափազանց հիմնաւորապէս։ Որովհետև, ինչպէս նկատեց Գոբլէն, որ 80-ական թւականին պրեմիեր—մինիստր եղաւ 1878 թ. յունվարի 15-ի նիստում, «անհրաժեշտ է, որ լիազօրութիւնների ստուգութեան այդ մանրակրկիտ աշխատանքը, որոշ չափով ծառայէր երկրի դաստիարակութեան համար. անհրաժեշտ է որպէսզի ոչ միայն ազգաբնակութիւնը, այլև ադմինիստրացիան և չինովնիկները իմանային թէ ո՞րն է թոյլատրված և ինչ թոյլատրելի չէ»։ Եւ իրաւ, լիազօրութիւնների ստուգութիւնը երևան հանեց ադմինիստրացիայի կատարած բազմաթիւ զեղծումները և հասարակապետական թեկնածուների դէմ ուղղված մի շարք մանեւրներ, որոնց մասին մօտաւոր գաղափար տուեցի սոյն յօդուածի նախորդ մասում։ Ընտրութիւնների գործի ստուգութեան համար պալատը նոյնիսկ վճռեց գիշերներն էլ նիստեր ունենալ։ Պալատը անողոք էր պաշտօնական թեկնածուների վերաբերմամբ և իրար ետևից բեկանում էր ընտրութիւնները յայտնի ձայնատւութեամբ։ Վերևում յիշել էի ընտրողական աւելի աչքի ընկնող դեկուցումների օրինակները, բայց շատ դէպքերում պալատը բեկանելու համար բաւականաչափ առիթ էր համարում աւելի ևս պակաս կարևորութիւն ունեցող զեղծումներ։ Չինովնիկներին պաշտօնազուրկ անելը, ժողովրդական ուսուցիչների տեղափոխութիւնները, ընտրողների վրա տպաւորութիւն թողնելու նպատակով, ժանդարմների ապօրէն միջամտութիւնը, պաշտօնական թեկնածուի ընտրողական թերթիկների բաժանելը ոստիկանների միջոցով և այլն, պատճառ էին համարվում ընտրութիւնները բեկանելու համար թէև մի քանի դէպքերում պաշտօնական թեկնածուները ընտրվել էին ձայների ճնշող մեծամասնութեամբ։ Իզուր էին ջանքեր գործ դնում պալատի միապետականները փրկելու կառավարութեան թեկնածուներին պարլամենտական այլ և այլ միջոցներով։ Այդ նպատակով, օրինակ, ծովապետ Տուշարը մի առաջարկութիւն արեց, որպէսզի ընտրութիւնները բեկանելու որոշումները, փոխանակ հասարակ մեծամասնութեամբ, ընդունելի համարվի միայն 2/3 ձայների մեծամասնութեամբ։ Գամբետտայի եռանդուն պատասխանից յետոյ պալատը մերժեց առաջարկութիւնը առանց վիճաբանութիւնների։ Բեկանված ընտրութիւնները հասան մի խոշոր թւի—77 ընտրողական շրջաններում ընտրութիւնները համարվեցին անկանոն։ Նոր ընտրութիւնների ժամանակ, համարեա, այդ բոլոր շրջաններում բեկանված միապետականների փոխարէն ընտրվեցին հասարակապետականները։ Այդպիսով հասարակապետական մեծամասնութիւնը պալատում հասաւ աւելի քան 400 ձայների, աւելի բազմաթիւ և մարտական մեծամասնութեան։

Ընտրութիւնների բեկանումը դեռ չաւարտած, Մակ-Մահոնը անձնատուր եղաւ երկրի կամքի առաջ։ Պալատը արձակող Բրոլի-Ֆուրտուի մինիստրութիւնը, եռանդուն դիմադրութեան հանդիպելով նոր պալատի կողմից, հրաժարական տուեց, բայց լոկ այն նպատակով, որպէսզի իր տեղը զիջէ ոչ պարլամենտական մինիստրութեանը։ Նոր կաբինետի ղեկավար նշանակվեց մի ինչ որ կորպուսնոյ գեներալ և մի քանի լուրջ մերկացումներից ինչպէս երևաց, պատրաստվում էր պետական յեղաշրջում կատարել։ Սակայն նա մի խոշոր դժուար հանդիպեց. 1877 թւականը արդէն անցնում էր, իսկ յաջորդ տարվայ բիւջետը հաստատված։ Պալատը հրաժարվեց հաստատել, իսկ կառավարութիւնը չը կարողացաւ գտնել մի այնպիսի ֆինանսների մինիստր, որ համաձայնվէր հաւաքել պալատի կողմից չը հաստատված ապօրէն հարկերը։ Մինիստրութիւնը հարկադրված էր հրաժարվել, իսկ Մակ-Մահոնը, ոչ մի ելք չը գտնելով, ստիպված եղաւ ենթարկվել և կազմեց Դիւֆոր-Վադդինգտոնի պարլամենտական մինիստրութիւնը, որ վայելում էր հասարակապետական մեծամասնութեան վստահութիւնը։

Այդպէս վերջացաւ «աշխատանքի ընդունակ» պալատ ստանալու համար արված բոլոր փորձերը, և այն ժամանակվանից սկսած պատգամաւորների պալատը երբեք այլևս չէր արձակվում իր ժամանակից առաջ։ Ստացված դասը խրատական էր...

III

Այս բոլոր կարդացված պատմութեան էջը այնքան շատ նմանութիւններ է պարունակում իր մէջ, համեմատելով այն բոլորի հետ, որոնք կատարվում են մեզանում վերջին ամիսներս, որ կուզենայի հաւատալ, որ այդ նմանութիւնը կը գնայ մինչև վերջ, մինչև բարեյաջող վախճանը։ Սակայն հարկ չը կայ մի րոպէ անգամ մտածելու, որպէսզի կարելի լինի նկատել, թէ ինչպիսի բազմաթիւ քաղաքական հանգամանքներ, որոնք նպաստեցին Ֆրանսիայում սահմանադրական ազատութեան և օրինականութեան վերջնական յաղթանակին, դեռ ևս չը կան մեր քաղաքական դրութեան մէջ։ Մեզանում ևս «երկիրը կատարեց իր պարտականութիւնը ազնուաբար և արիութեամբ». Գրեվիի խօսքերով եթէ ասելու լինենք, կամ թէ ինչպէս Գամբետտան էր ասել՝ «երկիրը իր դիմադրութեան մէջ այնքան հերոսութիւն ցոյց տուեց, ինչքան որ մինիստրութիւնը՝ կամայականութիւն՝ բռնութեան մէջ»։ Սակայն Գրեվիի կողմից ֆրանսիական պալատին ուղղած կոչը՝ «այժմ հերթը մերն է, մենք էլ անյապաղ պէտք է կատարենք մեր պարտքը», այդ կոչը, որով մեր ամբողջ երկիրը միաձայն դիմում է մեր Դումային, մեզանում մի փոքր ուրիշ կերպ է հնչում. շտապեցէք կատարել ձեր պարտքը, բայց շտապեցէք զգոյշ կերպով, որքան որ դրա կատարումը վերաբերում է Դումայի ունեցած յարաբերութիւններին դէպի կառավարութիւնը։ Իսկ այն յարաբերութիւնների շրջանում, որոնց կանոնաւորողը բացառապէս Դուման է, ժամանակ մի կորցնէք, թուլակամ մի լինէք, մի ջլատէք ձեր եռանդը, յայտնեցէք խօսքով և գործով, որ «Բեռլինում դատաւորներ կան»։ Այդ դերը, ինչպէս որ եղաւ 1877 թւին Ֆրանսիական նոր պալատում, պէտք է իրագործվի պատգամաւորական լիազօրութիւնների ստուգութեան միջոցով։ Այդ կողմից երկրի առաջ Դուման մեծ պարտականութիւն ունի կատարելու և մեծ պատասխանատւութիւն է դրված նրա վրա ռուսական ապագայ ազատութեան առաջ. նա պէտք է մերկացնէ և վառ գոյներով լոյս սփռէ այն երկար շարք բռնութիւնների, ապօրինութիւնների և յանցաւոր խարդախութիւնների վրա, որոնք ուղղված են եղել ազատութեան համար հազիւ վերածնված ռուս ազգի կամքն ու բանականութիւնը այլասերելու նպատակով։ Հարկաւոր է, որ մեր Դուման ևս հետևէ ֆրանսիական նախկին պրեմիեր Ռընէ Գոբլէի խօսքերին. «Անհրաժեշտ է, որ այդ մանրակրկիտ աշխատանքը—լիազօրութիւնների ստուգութեան աշխատանքը, որոշ չափով, ծառայի երկրի դաստիարակութեանը. Անհրաժեշտ է որ, ոչ միայն ազգաբնակութիւնը, այլ և ադմինիստրացիան, և չինովնիկները իմանային թէ ինչ բան թոյլատրված է և ինչ չէ թոյլատրվում»։

Մ. Օստրոգորսկի

(«Речь»)

նայնիւ անբուժելի լաւատեսներ ենք։ Մենք մտածում ենք, եթէ առաջին Դումայից բան չը դուրս եկաւ, էհ, երկրորդ Դումայից մի որևէ աւելի լաւ բան դուրս կը գայ։

Կայ մի ընդհանուր զգացում, շարունակում է Ժիլկինը, որը թագուն և աննկատելի կերպով կապում է միմեանց հետ օպպօզիցիայի ահագին մեծամասնութիւնը։ Մի մասնաւոր ժողովի ժամանակ, երբ հաւաքված պատգամաւորները մի խեղդուկ սենեակում յոգնած ու դանդաղկոտութեամբ գործնական խօսակցութիւններ էին անում, մի ինչ որ պատւիրակ (ХОДОКЪ) ներս մտաւ հարաւային նահանգից եկած, և անհամբեր կերպով ու շեշտակի հարցրեց ժողովականներին.

—Ա՛յ, ինձ ուղարկել են հարցնելու. ինչ պիտի անեն պատգամաւորները, եթէ կրկին անգամ ցրեն Դուման։

«Ընդհանուր լռութեան մէջ բարձրացաւ մի պատգամաւոր և ամենայն պարզութեամբ ու վրդովված՝ ասաց.

—Մենք չը գիտենք, թէ ինչ կանի երկիրը, մենք չը գիտենք, թէ ինչ է պատրաստ անելու ժողովուրդը, իսկ մեր մասին մենք կարող ենք ասել. մեզ համար յետ դառնալու ճանապարհ չը կայ։ Մեզ ուղարկեցին և ասացին. «առանց ոչնչի տուն չը վերադառնաք»։ Եւ մենք մեր մասին կասենք. մենք ամեն բանի համար պատրաստ ենք...

«Ամբողջ ժողովը, մեծ մասամբ գիւղացիներ, որոնք նեղ ու շոգ սենեակում նստած էին խիտ կերպով թև թևի կպցրած, այդ՝ լարված աշխատանքից չափազանց յոգնած՝ ամբողջ ժողովը յանկարծ, կարծես էլեկտրական կայծից ցնցվեց։ Ծափահարութեան որոտ, բուռն բացականչութիւններ, բռնկված դէմքեր...

«Մարդ փշաքաղվում էր այդ ժողովում։ Դատապարտվածներ էին այդ մարդիկը... Իրանք իրանց դատապարտողներ և ժողովրդի կողմից դատապարտվածներ իբրև մի անյայտ ողջակէզ, մի փայլուն տեսիլքի նման փախչող նպատակի համար։

«Եւ այդ գիծը, վերջացնում է իր նկարագրութիւնը պ. Ժիլկինը, ազատութեան և ժողովրդի երջանկութեան համար նահատակվելու այդ պատրաստականութիւնը շատ ամուր և խորն է նստած այդ բոլոր թէ մռայլ և թէ զուարթ, թէ սակաւախօս ու ջղային և թէ զրոյցասէր ու կրակոտ պատգամաւորների մէջ, որոնք նստած են պարլամենտի ձախակողմեան աթոռների վրա»։

Այս բոլորը, անշուշտ, շատ յուզիչ է, բայց և այնպէս ինչ կարող են անել պատերազմի դաշտում թէկուզ շատ քաջ ու անձնուէր գեներալները առանց զօրքի...

Բ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Պետական Դումայի նախագահ Ֆ. Ա. Գօլովինի ունկնդրութեան առիթով, «Нов. Вр.» լրագիրը հաղորդում է, որ Պետական Դումայում այդ օրը մեծ անհամբերութեամբ սպասում էին նրա վերադարձին։ Սակայն մինչև նիստի վերջանալը նա Տաւրիկեան պալատ չեկաւ։ Պետերբուրգի և գաւառական և մանաւանդ արտասահմանի լրագիրների թղթակիցները, երեկոյեան լցվեցին Եւրօպական հիւրանոցը, ուր ապրում է Գօլովինը՝ մի որևէ տեղեկութիւն իմանալու։ Այդ ժամանակ արդէն նախագաւթում և ընդունարանում հաւաքվել էին 50 հոգուց աւելի անձինք, որոնց թւում Դումայի մամուլի բիւրօյի ներկայացուցիչներից մի քանիսը։ Գօլովինի մօտ այդ միջոցին տեղի էր ունենում սահմանադիր-ռամկավար կուսակցութեան յայտնի լիդերների մասնաւոր խորհրդակցութիւնը, որտեղ ըստ երևոյթին որոշվել էր ունկնդրութեան մանրամասնութիւնները ոչ ոքի չը հաղորդել։ Թղթակիցները կարողացել են իմանալ միայն այն, որ ունկնդրութիւնը պէտք է բարեյաջող ներգործութիւն ունենայ երկրորդ Դումայի գործունէութեան վրա։ Այդտեղից թղթակիցները գնացին սահմանադիր-ռամկավարների ակումբը, որպէսզի գոնէ այնտեղ կարողանան իմանալ ընդունելութեան մանրամասնութիւնները։ Բայց և այնպէս այնտեղ էլ չաջողվեց ցանկալի տեղեկութիւնները ըստանալ։

«Бирж. Вѣд.» լրագիրը հաղորդելով ընդունելութեան մասին, ի միջի այլոց ասում է, որ Ֆ. Ա. Գօլովինը ուշացաւ և մեկնող գնացքին չը հասաւ, այնպէս որ ստիպված էր մօտ մի ժամ սպասել յաջորդ գնացքին։ Գօլովինը Ցարսկոյէ Սելոյից վերադառնալուց յետոյ, չը նայելով ժուռնալիստների յամառ հարցերին, այնուամենայնիւ հրաժարվել է որևէ տեղեկութիւն հաղորդել։ Չափազանց զսպված էին և Պետական Դումայի նախագահի բարեկամները։ Դումայի շրջաններում տրամադրութիւնները չափազանց լաւ են. արձակման մասին տարածված լուրերը այժմ չքացել են. ամենքն էլ հաւատում են Դումայի բեղմնաւոր աշխատանքներին։

«Русь» լրագիրը աւելացնում է իր կողմից, որ Դուման արձակելու համար սև-հարիւրականների կողմից առաջարկվող հնարագիտները Ցարսկոյէ Սելօյում անհետևանք են թողնվում։

—«Новь» լրագիրը հաղորդում է, որ Կուբանի կօզակների երկրորդ-հերթական գնդերը զէնքի կանչված գնդերի անունից մի յայտարարութիւն են ուղարկել Պետական Դումային, որով խնդրում են Դումայից, որպէսզի Դուման աջողեցնէ նրանց վերադարձնել տուն իրանց տները։ Նրանք գրում են, որ կորցրել են ամեն բան. ոստիկանական ծառայութիւնը նրանց համար ուղղակի անտանելի է դարձել, նրանք այլևս անկարող են պահպանել պանդուխտները, զուարթութեան տները, և այլն։ Այդ յայտարարութեան մէջ, ի միջի այլոց, ասված է. «Թոյլ մի տուէք, որպէսզի մենք, կօզակներս, ստիպված լինենք մեր արեան գնով ազատվել այդ լծից»։

—«Тов.» լրագիրը հաղորդում է, որ ապրիլի 8-ին Ցարսկոյէ Սելօյում, բազմամարդ հասարակութեան ներկայութեամբ, Իլլիոդոր վարդապետը կարդացել է մի զեկուցում, որտեղ նա, պարսաւելով ներկայ Դուման, ուր հաւաքված է «յեղափոխական կոմիտէութը» և, «օգտվելով իր անձեռնմխելիութիւնից, բացարձակ կերպով տարածում է իր մտքերը»—պահանջում էր անմիջապէս արձակել նրան։ Նրա ցպանուլքները ուղղված Դումայի հաս- [illegible]

ԿՈՉ

[illegible]

...քաա երեխան սովորական կերպով Թող չը զգայ իր բաղդի դառնութիւնը ու գիտակցէ, որ աշխարհիս երեսին կան և բարի մարդիկ, որոնք հոգս են տանում իր և իր նման դժբախտների մասին։

Վերջապէս ամեն մի հարուստ երեխայ այդ օրը աւելի խիստ կերպով Թող զգայ, որ կան աղքատ և հազար ու մի կարիք ունեցող իր նման երեխաներ, որոնց օգնելու պարտքը ընկնում է և իրան վրա։

Թող հասարակութիւնը աղքատ երեխաներին օգնելով, օգնած լինի և իր որդոց, նրանց մէջ իր օրինակով բարի սերմեր ցանելով։ Հարցը շատ կամ քիչ տալու մէջ չէ, այլ բարի գործ անելու և իր փոքրերին օրինակով նոյն բանին սովորեցնելու մէջն է։

Աղքատ և փողոցի երեխաներին տալով, մենք մեզ տուած կը լինենք։

Թիֆլիսի Վարժուհիների Ընկերութիւնը աղքատ երեխաների համար սովորական տօնածառի փոխարէն, որը չէ աջողվել այս տարի պատրաստել, վճռել է Զատկական տօներին տալ նախաճաշ աղքատ և փողոցի երեխաներին քաղաքի հինգ մասերում—Հավլաբարում, Աւճալեան փողոցում, Նախալօվկայում, Վերայում և Երևանեան հրապարակում—առանց ազգի խտրութեան. ուստի դիմում է սրանով Թիֆլիսի հասարակութեան խնդրելով օգնել իրան այդ գործում նուիրաբերութիւններ անելով՝ ով ինչ ձևով և չափով, որ իրան համար յարմար կը գտնէ։

Նոյն նպատակով Քաղաքային վարչութիւնը տուել է վարժուհիների ընկերութեան. 150 րուբլի. Ш-րդ Իգական գիմնազիայի պատրաստական դասարանի աշակերտուհիները տուել են 15 րուբլի։

Նուէրներն ընդունվում են—Պուշկինսկայա փողոց տուն Կրեդիտնի Ընկերութեան—Վարժուհիների Ընկերութեան գրասենեակում—վերին յարկում։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԸ

Վաղուց կարիք էր զգացվում Երևանի թեմական դպրանոցի համար նոր շէնք կառուցանելու, որ այժմ հերթական խնդիր է դարձել երևանցիների համար։ Դեռ երկու տարի առաջ թեմ. դպրոցը գտնվում էր քաղաքիս ս. Սարգիս եկեղեցու գաւթի հին շինութեան մէջ, որի հիմքը պօլօժենիայի օրերում է դրված։ Ով գոնէ մի անգամ անցողակի տեսել է «սուրբ Սարգսի ուսումնարանը», լաւ կը հասկանայ, թէ ինչ նահատակ կեանք են վարել նրա մէջ աշակերտների ու ուսուցիչների մի շարք սերունդներ։ Խոնաւ, գետնափոր մի բնակարան, մանկավարժական ու առողջապահական պահանջներից բացարձակապէս ոչ մէկին բաւականութիւն չը տուող մի շէնք է դա, որի նմաններով այնքան հարուստ է մեր դպրոցական կեանքը։ Սակայն բոլոր պակասութիւնների գլխաւորը դէպի այդ ուսումնարանը տանող ճանապարհն է, որ անցնում է մի շարք գինետների և կասկածելի բարոյականութեան տէր մանրավաճառ թուրքերի միջով, որոնց ազդեցութիւնը դպրոց երթևեկող աշակերտների վրա միշտ յայտնապէս աչքի է ընկել։

Հայ-թուրքական յարաբերութիւնների պատճառով դպրոցի ուսուցչական խումբը, հակառակ նախկին հոգաբարձական կազմի ցանկութեան, մի կերպ կարողացաւ տեղափոխել տալ դպրոցը քաղաքի մէջ, հայաշատ թաղերից մէկը։ Ահա երկրորդ տարին է, որ թեմ. դպր. վարձով է շէնք գտնում իր համար. իսկ գտած շէնքերն էլ լինելով ժամանաւոր ընտանիքների համար յարմարեցրած բնակարաններ, որքան էլ մեծ են լինում, չեն կարողանում բաւականացնել դպրոցի բոլոր դասարաններին։ Ստիպված՝ դպրոցը կիսվում է երկու տարբեր նոյնիսկ իրարից շատ հեռու՝ շէնքերի մէջ։ Այստեղից ծագում են մի շարք անյարմարութիւններ, որոնք շատ պարզ կը լինեն դպրոցին քիչ շատ մօտիկ եղած մարդու համար։ Բացի դրանից, դպրոցը,—սենեակ չը լինելու պատճառով,—զուրկ է մնում գրադարանից և ֆիզիքական կաբինետից և այլն։ Թէ այս երկու տարվայ աստանդական կեանքը, թէ այն, որ հին շէնքը նոյնպէս անպէտք է դպրոցական գործի համար, և նոյնիսկ ժամանակաւորապէս էլ մնալու համար պահանջվում է խոշոր (առնուազն մօտ 3000 րուբլու) մի գումարի վերանորոգութիւն,—և թէ մանաւանդ այն հանգամանքը, որ թեմ. դպրոցի հոգաբարձութիւնը առայժմ 35—50 հազար րուբլու չափ միջոց ունի նոր, յարմարաւոր շէնք կառուցանելու և այլն—դրդել են հոգաբարձութեանը ձեռնամուխ լինել թեմական դպրանոցի համար քաղաքի հայաբնակ և յարմարաւոր տեղերից մէկում մի նոր շէնք շինել, որ համապատասխան լինի թէ բնակչութեան և թէ գիտութեան պահանջներին։ Երևանի թեմ. դպրանոցի Հոգաբարձութիւնը սկզբունքով վճռականապէս պարզելով իր համար այս խնդրի կարևորութիւնը ապրիլի 1-ին առանձին և ընդհանուր հրաւէրներով քաղաքային դումայի դահլիճում ժողով կազմեց քաղաքացիներից, եկեղեցիների հոգաբարձութիւններից, ուսուցիչներից, ծնողներից և այլն. իմանալու, թէ արդեօք ինչպէս կը վերաբերվի ժողովուրդը իր այս մտադրութեանը։ Ժողովը միաձայն անհնարին գտաւ այլևս հին շէնքը վերադառնալը և նոյնպէս միաձայն իր ջերմ համակրութիւնը յայտնեց հոգաբարձութեան մտադրութեանը, միանգամայն անհրաժեշտ գտնելով թեմ. դպրանոցի համար նոր շէնք ունենալը և փափագ յայտնելով այդ ուշացած հարցի վաղօրօք իրականանալու։ Թեմ. դպրանոցի նոր շէնքի խնդիրը այնպիսի այժմէական պահանջ էր հասարակութեան համար, որ դեռ ևս մարդիկ գտնվեցին, որոնք ուզեցին պարտաւորեցնել հոգաբարձութեանը՝ որոշ ժամանակամիջոցում անպատճառ սկսել և վերջացնել այդ ձեռնարկութիւնը։ Ժողովրդի ջերմ վերաբերմունքից բարոյապէս քաջալերված զգալով իրեն՝ հոգաբարձութիւնն էլ իր կողմից յայտնեց, որ կաշխատի իր ուժերի չափ ի կատար ածել ժողովրդի ցանկութիւնը։ Ժողովը ցրվեց գոհ սրտով։

Ի դէպ, մի քանի խօսք այդ ապագայ շէնքի մասին։ Ըստ ամենայնի հաւատալով, որ հոգաբարձութեան ձեռնարկած նոր շէնքը մի քանի տարվայ համար չի լինելու, այլ այնպիսի մի բան պիտի լինի, որ առնուազն մի երկու տասնեակ սերունդի պահանջներին բաւականութիւն տայ,—այնուամենայնիւ կարևոր ենք համարում շեշտել, որ նոր շինվելիք թեմ. դպրոցի շէնքը շատ աւելի ընդարձակ և մեծ պիտի լինի, քան Հոգաբարձութիւնը կը ծրագրէ Երևան քաղաքի և նրա թեմի համար։ Եւ ահա թէ ինչու։ Ինչպէս յայտնի է, թէ մամուլի հայեացքներից, թէ էջմիածնի միաբանութեան ցանկութիւնից և թէ Գ. ճեմարանի վերջին երկու տարվայ մանկավարժական խորհրդի նպատակներից—ծրագրներից երևում է՝ ցանկութիւն կայ վերացնել աստիճանաբար ճեմարանի սեմինարիական բաժնի դասարանները և ապագայում թողնել էջմիածնում զուտ ճեմարանական—ակադեմիական մասնագիտական բաժին 4 տարվայ կուրսով։ Դա մի շատ խելօք և նպատակայարմար միտք է, որ վաղ թէ ուշ իրագործվելու է։ Միւս կողմից դիտված հանգամանք է, որ Գ. ճեմարանի հիմնուելուց մինչև այսօր ճեմարանին աշակերտներ մատակարարել է 60-70% միայն Երևանի թեմը, և միայն մօտ 30% կովկասի միւս թեմերը, Տաճկահայաստանն ու Պարսկահայաստանը։ Դրա պատճառն այն է, որ Երևանի թեմը մօտիկ է ճեմարանին։ Նոյնիսկ Ներսիսեան դպրոցից և Նախիջևանի ու Շուշու թեմ. դպրանոցներից մինչև այժմ քչերն են եկել և շարունակել ճեմարանի լսարաններում։ Ապագայում, երբ կը փակվեն ճեմարանի սեմինարիական բաժնի դասարանները, հեռաւոր տեղերի, մանաւանդ Տաճկահայաստանի ու Պարսկահայաստանի այն տղաները, որոնք նպատակ պիտի ունենան զուտ մասնագիտական ճեմարանում սովորելու, անհրաժեշտաբար պիտի եղած լինեն թեմ. դպրոցներից որևէ մէկում։ Եւ մեզ թւում է, որ այդպիսիներին սեմինարիական կրթութիւն տալու հոգսը անհրաժեշտաբար կամ ճակատագրօրէն կընկնի Երևանի թեմ. դպրանոցի վրա՝ թէ իբրև հայաշատ կենտրօնի և թէ իբրև ճեմարանին մօտիկ եղող մի ուսումնավայրի։ Ապա ուրեմն նոր շէնքի ձեռնարկելիս տեղական պահանջների հետ պէտք է ի նկատի ունենալ նաև ապագայում անհրաժեշտաբար ծագող այս պահանջը, որի անտես առնելը մեծ թիւրիմացութիւն կը լինի։

Յ. Թադէոսեան

Երևան

«ՄԱՏՐԱՍԱ ԳԻՒՂԻ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ»

Շամախու ամբողջ շրջանի հայ գիւղերի մէջ Մատրասան միակն է եղել թէ բազմամարդութեամբ և թէ տնտեսապէս, որ շնորհիւ գինեգործութեան, որ տեղացիների զբաղմունքի գլխաւոր առարկան է, բաւարար չափով մինչև վերջին 1892—93 թւականները վարձատրել է գիւղացու քիչ թէ շատ աշխատանքը։ Վերջին տարիներում սակայն մատրասեցիների տնտեսական դրութիւնը գնալով հետզհետէ վատացել է և ներկայումս արդէն Մատրասան միանգամայն անմխիթար կացութեան մէջ է գտնվում։

Մատրասեցիների եկամտի աղբիւրներից ամենագլխաւոր և համարեա միակը այգիներն են, որոնք, սակայն, բոլորովին փչացած լինելով, ոչ մի արդիւնք չեն տալիս գիւղացուն։ Արդէն 10—12 տարուց աւելի է, ինչ մատրասեցիները իրանց վերջին կոպէկը ծախսում են այգիների վրա, բայց գիւղացու ջանքերն ու յոյսերը ի զուր են անցնում. քանի գնում, այնքան վատանում և բերքից ընկնում են այգիները։ Անցած 1906 թւին մի քանի այգիների վերաբերմամբ կատարած բժշկական փորձերը ցոյց տուին վերջապէս, որ Մատրասայի բոլոր այգիները կարօտ են բժշկական օգնութեան, հակառակ դէպքում ի զուր պէտք է անցնեն գիւղացու ջանքերը։

Գալով եկամտի միւս աղբիւրներին, դրանք այնքան չնչին և երկրորդական են, որ դրանցից ստացած արդիւնքը երբէք բաւարարութիւն չէ տալիս գիւղացու բազմաթիւ և նոյն իսկ ամենաանհրաժեշտ պահանջներին։

Տնտեսական այսպիսի անբարեյաջող պայմանների հետևանքն է գիւղի յետամնացութիւնը և տարէցտարի տնտեսապէս գիւղի քայքայումը։ Բազմաթիւ անմխիթարական երևոյթներից ամենացաւալին մատրասեցիների «թաթ» խօսելն է. ամբողջ ազգաբնակութիւնը, շատ քիչ բացառութեամբ, խօսում է «թաթ» կոչված լեզուով, որը դեռ գործածական լինելով՝ արգելք է դառնում միևնոյն ժամանակ մայրենի լեզուով խօսելուն։ Սակայն ո՞վ պէտք է վերականգնէ մայրենի լեզուն, եթէ ոչ կանոնաւոր հիմքերի վրա դրած դպրոցը, որը դժբախտաբար բացակայում է, ինչպէս դեռ շատ գիւղերում, նոյնպէս և Մատրասայում, իսկ եղած դէպքումն էլ գիւղացին նիւթական միջոցի պակասութեան պատճառով անկարող է իր զաւակներին մայրենի լեզուով թէկուզ տարրական կրթութիւն տալ։

Ահա, հայրենի գիւղի այսպիսի անմխիթար դրութիւնը ի նկատի ունենալով՝ Բագւում ապրող մատրասեցի երիտասարդների մի խումբ, միտք է յղացել հիմնել մի ընկերութիւն «Մատրասա գիւղի հասարակութեան խնայողական ընկերութիւն» անունով, որի նպատակն է բարելաւել Մատրասի հասարակութեան տնտեսական և կուլտուրական դրութիւնը և նպաստել ընդհանրապէս նրա առաջադիմութեան գործին։

Առ այժմ ընկերութիւնը ունի թէ Բագւում և թէ Անդրկասպեան երկրներում շուրջ 100 անդամներ, բայց Մատրասայում գտնվող ձեռնհաս և երիտասարդ ույժերը, դեռ ևս անտարբեր են դէպի նորակազմ ընկերութիւնը։

Ընկերութեան ծրագրի կարևորագոյն կէտերն են կազմում մի քանի անհրաժեշտ խնդիրներ, որոնց շուտափոյթ իրականացումը ընկերութեան անմիջական նպատակը պէտք է լինի։

Այդ խնդիրներից է, օրինակ, գիւղական հացահատիկների շտեմարանը, որը մի անհրաժեշտ և հասունացած պահանջ է ամեն մի գիւղի համար։ Որովհետև տեղական երկրագործութիւնը չէ կարողանում բաւական չափով հացահատիկներ մատակարարել, ուստի ընկերութիւնը պէտք է ամեն կերպ աշխատէ ձեռնտու պայմաններով ընտիր հացահատիկներ գնել և ածել շտեմարան և կարևորութեան դէպքում ծախել կամ կրկին հատուցանելու պայմանով բաժանել աշխատաւոր և աղքատ գիւղացիներին։

Միևնոյն ժամանակ ընկերութիւնը պէտք է աշխատէ ընդհանրապէս լաւ հիմքերի վրա դնել երկրագործութիւնը, որի համար պէտք է ձեռք բերէ զանազան երկրագործական գործիքներ, կենդանիներ և այլն։

Միւս ամենակարևոր պահանջն է ձրի ուսումը, որով միայն հնարաւոր կը լինի մատաղ սերունդին գոնէ տարրական կրթութիւն տալ և այդպիսով ժամանակի ընթացքում վերացնել ապիրատութեան խաւարը, որը միակ պատճառն է գիւղացու թշուառութեան։

Անհրաժեշտ պահանջների շարքում է նոյնպէս կրեդիտը, որի բացակայութեան շնորհիւ գիւղական վաշխառուները անլուր կերպով կեղեքում են չքաւոր գիւղացուն։ Կենսական ամենաանհրաժեշտ կարիքի դէպքում գիւղացին ստիպված է լինում դիմել գիւղի հարուստին, փող խնդրել, որով մեծ մասամբ էլ խեղճ գիւղացին չի կարողանում պայմանաժամին վճարել պարտքը և արդէն ամեն բան պրծաւ, օրէցօր սկսում է աճել պարտքը և թշուառ գիւղացին դեռ երկար պէտք է տանջվի ու քամվի հարուստի ճանկերում։

Գիւղական այսպիսի իրականութեան մէջ վերոյիշեալ ընկերութեան հաստատվելը ըստ ամենայնի մի մեծ բարիք է գիւղացիութեան համար, իսկ ընկերութեան դերը մեծ և միանգամայն նախաձեռնելի։

Ի սրտէ շնորհաւորելով նորակազմ ընկերութիւնը և աջողութիւն ցանկալով այդ մեծ գործի նախաձեռնողներին, դիմում եմ Մատրասայում, Բագւում, Անդրկասպեան երկրում և ամենուրեք գտնված մատրասեցիներին և հրաւիրում ընկերութեան անդամների շարքը մտնելով աջակցել նրա գործունէութեան նիւթապէս և բարոյապէս։

Մատրասեցի

ՂԱԶԱԽԻ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԱՍԻՆ

Ամեն մարդ կարող է սխալվել, բայց մարդու արժանապատւութիւնը կայանում է նրանում, որ երբ նրան հասկացնում են իր սխալը և ինքն էլ համոզվում է, բայց և այնպէս առ երես, կրքից կուրացած՝ չէ համոզվում և հակառակվում է։ Կիրքն ու նախանձն հայերի աւանդական ժառանգութիւններն են. այդպէս է ճիշտ այժմ նոր բացվելիք Ղազախի գիւղատնտեսական դպրոցի դրութիւնը. ամեն գիւղ աշխատում է և սրտով ցանկանում, որ դպրոցն իր մէջ բացվի—շատերը չը հասկանալով են աշխատում, շատերն էլ գիտենալով, որ չէ լինելու, ինչու մենք իրար փոխանակ օգնելու, աջակցելու, միմեանց շինածն ենք քանդում, փոխանակ քաջալերելու՝ յուսահատեցնում ենք լրագիրներում—«Մշակ»-ում ծիծաղելի առաջարկութիւններ ենք կարդում. Ռէվազլուի գիւղն ևս առաջարկութիւն է անում, հողը լաւ է, բայց օդն այնպիսի է, որ ամառն գետերն իսկ ցամաքում են. բայց դրանք էլ կիր ու քարով են ասպարէզ դուրս գալիս. դպրոց ունենալու համար հարկաւոր են հետևեալ յարմարութիւնները. 1) բերրի և ընդարձակ հող, 2) օդ, 3) ջուր, 4) պօստ, 5) հիւանդանոց, 6) շուկայ, խանութներ, 7) լինել կենտրօնատեղում, 8) մօտ լինել երկաթուղիների կամ քաղաքների, որտեղ կարելի լինի դպրոցից ստացած հում և պատրաստի նիւթերն ու առարկաներն արտահանել, վաճառել. առնուազն այսքանն եմ յիշում, բացի Քարվանսարայից և Դիլիջանից ո՞ր գիւղը կարող է բաւարարութիւն տալ այս պահանջներին. Քարվանսարան միայն հողի կողմից (պտղաբերութեան) կարելի է լաւ չը լինի, իսկ մնացած պահանջներին լիովին կարող է բաւարարութիւն տալ. ուրիշ գիւղացիներն էլ են ասում, մենք ճանապարհ, պօստ, բազար և բոլորն ինչ որ հարկաւոր է կը շինենք, բայց մտածեցէք. եղած թեմական դպրոցները հազիւ հազ են կարողանում պահպանել իրանց գոյութիւնը, բացառութեամբ մի քանիսի. գիւղացիք շահագրգռված են ոչ թէ բարոյական տեսակէտից, այլ նրանց անհանգստացնողն է նիւթական օգուտը։ Թանգեւու սովորութիւնը թողնենք, յօնքը շինելու փոխարէն—աչքն էլ չը քոռացնենք, պատճառ եղողին չը յուսահատեցնենք փոխանակ աջակցելու, ուր որ լինի մեզ համար մէկ է, միայն թէ Ղազախի գաւառում լինի։

Ապրիլի երկուսին, Կողբ գիւղում ժողով է եղել մի քանի մարդկանցով. ժողովի նախաձեռնողն եղել է Յովհ. քահ. Տէր-Խաչատրեան, որտեղ տէր-հայրը ասել է, որ ինքը պ. պ. Ս. Յարութիւնեանցի և Գ. Երալեանցի առաջարկութեամբ է կազմում ժողով. ժողովում գտնվող ուսուցիչ պ. Հախվերդեանը ճիշտ, արդարացի նկատողութիւն է արել, որ անյարմար է, բայց... ժամանակն այնպէս է, որ չը հասկացողը հասկացողին է ծաղրում։ Յիշեալ ժողովում կազմել են համախոսական, որ չորս գիւղերը՝ Կողբ, Բարանա, Ղալաչա և Դովեղ—ստորագրեն և ուղարկեն ուր հարկաւոր է, Ղալաչայի գիւղացիների մեծամասնութիւնը հակառակ է, այն ժողովին և համախոսականին էլ չեն ստորագրելու։ Հեռացնենք մեզանից նախանձն ու կիրքը։

Մելքիսեդէկ քահանայ

Ղալաչա, ապրիլի 3 ին

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 ապրիլի։ Դռնփակ նիստում հերթական գործերին անցնելու բանաձևը ընդունվում է ժամանակակից խմբագրութեամբ միաձայն, միայն սօցիալ-դեմօկրատները ձեռնպահ են մնում։

Ժամը 2 և 20 րօպէին յայտարարվում է մէկ ժամվայ ընդմիջում։

Նիստը վերսկսվում է զօրքաց ժամը 3 և 35 րօպէին Գօլօվինի նախագահութեամբ, որը կարդում է նոր օրինագծերի և զեկուցումների ցուցակը, որ ներկայացրել են դումայական մասնաժողովները։ Կարդացվում և մասնաժողովի են յանձնվում մի քանի հարցապնդումներ, ի թիւս որոնց և Լեհաստանի զինուորական դրութեանը վերաբերվողը։

Յիշատակվում են մի քանի հերթական հարցապնդումներ, ի թիւս որոնց և Բալտեան երկրի պատժիչ զօրախմբի և Սէդլեցի ջարդին վերաբերվող հարցապնդումները։

Այդ հարցապնդումների հերթականութեան հարցը կը քննվի մօտակայ նիստերից մէկում։

Դօլժենկօվը, ապա Շինգարեվը խնդրում են Դումային—առաջին հերթին դնել մատակարարական մասնաժողովի զեկուցումը՝ միջոցներ յատկացնել բարեգործական նպատակների համար։ Այս խնդրին միանում են Եֆրեմօվը, Դօլգօպօլօվը եւ Ալաեվը

Դուման որոշում է միաձայն — անյապաղ անցնել մատակարարական հարցին։

Մասնաժողովի զեկուցանող Դօլժենկօվը մատնանշում է, որ կառավարական մատակարար գործը բաւարարութիւն չէ տալիս, որի գլխաւոր պատճառը նա համարում է այն, որ սովեալների մասին տեղեկութիւններ ժողովում են ադմինիստրացիայի ստորին գործակալները. ասում է, որ կառավարութիւնը ինքը գիտակից է մատակարար օգնութեան թերութեանը և մտադիր է յանձնել նրան հասարակական հաստատութիւնների ձեռքը, մատնանշում է, որ մինիստրութեան խնդրած 5 միլիօնը կազմվում է բժշկա. մատակարարական մասնաժողովին յատկացրած 4,700,000 րուբլուց և հակաժանտախտային մասնաժողովի համար նուիրված 3,000,000 րուբլուց։ Յենվելով սովի մասին ստացած վերջին տեղեկութիւնների վրա, միջնորդում է, որ Դուման, փոխանակ մինիստրութեան խնդրած 5 միլիօն րուբլու, յատկացնէ 6 միլիօն, հաշուելով վերոյիշեալ երկու թուերը, որովհետև կառավարութեան ցոյց տուած մատակարարական գործը պակասաւոր է։

Առաջարկվում և ընդունվում է վիճաբանութիւնները դադարեցնել, հարցի պարզութեան պատճառով։

Իգմայիլօվը, սօցիալ-դեմօկրատների անունից, առաջարկութիւն է անում, որ այդ 6 միլիօն րուբլին տրվի ոչ թէ կառավարութեան, այլ համազեմստվային կազմակերպութեան իշխանութեան ներքոյ, պարտաւորեցնելով նրան հաշիւ ներկայացնել Դումային։

Ֆեօդօրօվ ինչպէս նախահաշուի մասնաժողովի նախագահ, առաջարկում է յատկացնել 4,700,000 րուբլի, որովհետև նախահաշուի մասնաժողովը քննել է միայն յիշեալ թիւը։

Շինգարեվը պնդում է 6 միլիօն յատկացնելու վրա, որովհետև պէտք է լիակատար տեղեակ լինել և պետական միջոցներից գումարներ յատկացնելը անյետաձգելի է։

Դօլժենկօվը կրկին միանում է 6 միլիօն յատկացնելու առաջարկութեան։

Նախագահը առաջարկում է քուէարկութեան դնել նախ 6 միլիօն յատկացնելու խնդիրը, ապա այն հարցը թէ ում տրամադրութեան տակ դնել, կենտրօնական նպաստամատոյց մասնաժողովի, թէ՞ համազեմստվային կազմակերպութեան։

Ծերեթելին ասում է, որ սօցիալ-դեմօկրատները նախ քան փող տալը, պէտք է գիտենան թէ ո՞ւմ են տալիս. առաջարկում է նախ և առաջ ձայն տալ—ում տրամադրութեան տակ յատկացնել, իսկ յետոյ ինչպիսի գումար յատկացնել։

Շինգարեվը մատնանշում է, որ սօց.-դեմ. առաջարկութիւնը անհնարին է քուէարկել, քանի որ համազեմստվային կազմակերպութիւնը պետական հաստատութիւն չէ և ձևական պատճառներով այդօրինակ գումար յատկացնելը եթէ ընդունվի, կը մերժվի Պետական խորհրդի կողմից։

Պուրիշկեվիչը կարծում է, որ 6 միլիօն յատկացնելու հարցը քաղցածներին օգնելու հարց է. թէ ում պէտք է յատկացնել—քաղաքականութեան հարց է. գտնում է, որ նախ պէտք է օգնել սովեալներին, ապա արդէն զբաղվել քաղաքականութեամբ։

Ծերեթելին կարծում է, որ ամենից կարևոր հարցը այն է՝ ո՞ւր են յատկացնվում փողերը, որովհետև այդ հարցի լուծումից է կախված թէ փողերը քաղցածների ձեռքը կանցնեն արդեօք, թէ նոր Լիդվալների ու Գուրկօների (աջակողմը աղաղակում է. «սուտ է»)։

Ալաեվը նկատում է, որ նրան, իբրև Վեատկի նահանգապետի, յայտնի է, որ համազեմստվային կազմակերպութիւնների տեղական անդամները աքսորված են նահանգի սահմաններից, հետևաբար փաստացի զուրկ են սովեալներին օգնելու հնարաւորութիւնից։

Վօլկ-Կարաչևսկին ժողովրդական սօցիալիստների անունից պնդում է՝ միջոցներ յատկացնել համազեմստվային կազմակերպութեան։

Չելնօկօվը ասում է, որ սօցիալ-դեմօկրատ. առաջարկութեամբ դժուարանում է գործը. համազեմստվային կազմակերպութիւնը գործում է ոչ բոլոր նահանգներում և խղճով. համազեմստվային կազմակերպութեան անդամները չեն կարող համակերպվել սօցիալ-դեմօկրատներին. միանում է մասնաժողովի եզրակացութեան։

Ալէքսինսկին յայտնում է, որ սօցիալ-յեղափոխականները չեն կարող հաւատալ կառավարութեան ոչ միայն 6 միլիօն, այլ 6 րուբլի անգամ. կողմնակից է գումարները համազեմստվային կազմակերպութեան յանձնելուն։

Առաջարկվում և ընդունվում է վիճաբանութիւնները դադարեցնել։

6 միլիօն յատկացնելու առաջին կէտը ընդունվում է միաձայն, միայն Վօլկ-Կարաչևսկին կանգնում է բայց իսկոյն էլ նստում է։

Երկրորդ կէտը—6 միլիօնը բժշկամատակարարական կենտրօնական մասնաժողովին յանձնելու մասին, ընդունվում է, 183 ձայնով ընդդէմ 81-ի։

Երրորդ կէտը—իրաւունք տալու ֆինանսների մինիստրին յատկացվող գումարի հաշւին հաստատել կայսրութեան ընդհանուր մատակարարական դրամագլուխը,—ընդունվում է նոյնպէս ձայների ճնշող մեծամասնութեամբ։

Եմիլիանօվը առաջարկում է քննել պատերազմա-դաշտային դատարանները վերացնելու օրինագիծը, թէև նրա մասին չէ ծանուցված։

Ջապարիձէն յիշում է ձախակողմեանների առաջարկութիւնը՝ նախագահի վերաբերմունքի մասին դէպի ձախակողմեան հռետորները։

Նախագահը հրաժարվում է կարդալ այդ յայտարարութիւնը։

Ձախակողմեան հռետորների մի խումբ ցանկանում է խօսել այդ հարցի մասին։

Նախագահը բոլորին մերժում է և հերթից հանում է հարցը։ Ձախակողմից լսվում են աղաղակներ. «իրաւունք չունէք, մենք ինքներս շահագրգռված ենք»։

Ալէքսինսկին աւելի ստիպողական է համարում Պետերբուրգի քաղաքապետի՝ արհեստակցական միութիւնների վերաբերութեամբ գործադրած բռնութիւնների հարցապնդումը։

Արխանգելսկին պնդում է, թէ անմիջապէս պէտք է քննել ջարդերի հարցը։

Ռօդիչևը պնդում է, որ պէտք է նայել ծանուցագիրը։ Նրան միանում է Պուրիշկեվիչը։

Բելանօվսկին յիշեցնելով մայիսի 1-ը, բանւորների անունից պահանջում է քննել արհեստակցական միութիւնների հարցապնդումը։

Միխայիլ Ստախօվիչը առաջարկում է քննել գաղթականութեան հարցը։

Կարաուլօվը խորհուրդ է տալիս վերջ տալ խօսակցութիւններին և քննել օրակարգի հարցերը։

Կարճ վիճաբանութիւններից յետոյ Դուման ընդունում է հարցապնդում անել՝ երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի կարգադրութիւնների առիթով, որոնցով խախտվել են Սիբիրի հնիւսուրց ազգաբնակութեան շահերը։

Առաջարկվում է անյապաղ քննել պատերազմա-դաշտային դատարանները վերացնելու հարցապնդումը։

Գօրբունօվը սօցիալ-յեղափոխականների անունից առաջարկում է ընդունել նրանց առանց փոփոխութեան։

Միխայիլ Ստախօվիչը հնարաւոր չէ համարում քննել մի այդպիսի բարդ հարց Դումայի քիչ անդամներով։ Ասում է, որ հարկաւոր չէ քննել, քանի պատերազմա-դաշտային դատարանների օրէնքը ապրիլի 20-ին իր ուժը կորցնում է։

Աջակողմեանները, մտադրվելով կազմել Դումայի ապօրինի կազմ, հեռանում են դահլիճից։ Մնում են 174 հոգի։ Պահանջվում են 168 մարդ։ Ընդունվում է առաջարկը—անյապաղ քննել օրինագիծը։ Ծափահարութիւնների տարափի տակ միաձայն ընդունվում է պատերազմա-դաշտային դատարանները վերացնելու օրինագծի բնագիրը։

Հերթին դրված է Պետական Դումայի դիւանատան կազմը հաստատելու հարցը։ Կրկին համարում են անդամներին։ Ներկայ են 168 պատգամաւորներ։ Դուման իր կազմի մէջ չէ։

Նիստը փակվում է ժամը 6 և 25 րօպէին։ Հետևեալը կը կայանայ Ֆոմինի շաբաթի երկուշաբթի օրը, ցերեկվայ ժամը 2-ին։

ՆԱՄԱԿ ՍՂՆԱԽԻՑ

Սղնախ, ապրիլի 14-ին

Ապրիլի 11-ին հայոց դպրոցն այցելեց Թիֆլիսի նահանգի ժողովրդական դպրոցների տեսուչ Պօգօրելօվ։ Տեսուչը քննեց աշակերտներին, տեսաւ նրանց գրաւոր աշխատանքները և գտաւ, որ ռուսաց լեզուի դասատուութիւնը կանոնաւոր հիմքերի վրա է դրված դպրոցում։ Տեսուչը շնորհակալութիւն յայտնելով ռուսաց լեզուի դասատու աւագ ուսուցիչ Յ. Գրիգորեանին, գոհ սրտով հեռացաւ դպրոցից։ Տեսչի խօսքերից իմացանք, որ նրանց այսուհետև պատուիրած է շրջագայելիս՝ այցելել նաև հայոց դպրոցները, պահանջելով միդասեան դպրոցներում ռուսերէնի դասատուութիւնը, իսկ երկդասեաններում՝ նաև ռուսաց պատմութիւնը և Ռուսաստանի աշխարհագրութիւնը։

Չարագործութիւնները գաւառում չեն դադարում։ Լագօդախի ճանապարհին անտառում աւազակները կողոպտում են ցիրկ խաղացողին և փախցնում նրա 2 ընկերուհիներին։ Վանքերի գիւղի ծայրին 18 սպառազինված չարագործները գերի են տանում Սղնախի առաջին հարուստ Լուկա Մօսուլօվին, առնում են նրանից 400 րուբլի փող և ստորագրութիւն, որ նա պարտաւորվում է 2000 րուբլի տալ անյապաղ իր աղջկան, որը ներկայումս շատ աղքատ վիճակի մէջ է։ Այս աղջիկը սրանից 20 տարի առաջ սիրահարվելով իրանց տան ծառայի վրա, ծնողներին հակառակ փախչում է և ամուսնանում նրա հետ, որի պատճառով զրկվում է հայրական օժիտից։ Մօսուլօվ բռնված է եղել Օրանդէ անտառում միայն կէս օր։ Վանքերի գիւղում չարագործները մտնում են մի տուն և 400 ր. առնում ընտանիքից։ Նոյն գիւղից փախցրած են 2 ձի։

Զինուորական դրութիւնը մտցնելով՝ քաղաքում կան 30 դրագուն, որոնց բնակարանը քաղաքը չէր ուզում տալ, համարելով այդ կառավարութեան ծախս։ Այս մասին վէճ կար քաղաքի և նահանգապետի մէջ։ Այս օրերս ստացվեց հրաման, որ քաղաքը պէտք է վճարէ դրագունների բնակարանի վարձը։ Մինչև օրս չէ վճարված 8 ամսվայ վարձը։

Յ. Գրիգորեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սլավեանսկ, մարտի 25-ին

Պարոն Ա. Ազատեանցը իր սեփական տան մէջ պատրաստել էր մի երեկոյթ յօգուտ Հին-Նախիջևանի և Փանձակի գաւառների հայ աղէտեալների։ Ա. Ազատեանցը բացատրեց Կովկասի հայ ժողովրդի դրութիւնը, պ. Խ. Թումանեանցը կարդաց ոտանաւորներ, յետոյ տեղի ունեցաւ երգեցողութիւն։ Տոմսակներից և վիճակախաղից ստացված է 146 ր. 75 կ.։

Ա. Ազատեանց 25 ր., տիկին Նուբար Ազատեանց 10 ր., Յ. Ազատեանց 10 ր., տիկին Պեպրօնիա Ազատեանց 10 ր., տիկին Շուշանիկ Մաշուրեանց 35 ր., Միքայէլ Մաշուրեանց 5 ր., տիկին Վարվառէ Մաշուրեանց 5 ր., Գալուստ Գարակաշեանց 3 ր., Մկրտիչ Կարաբէկեանց 5 ր., Աննա Կարաբէկեանց 3 ր., Գէորգ Կարաբէկեանց 2 ր., Միքայէլ Տէր-Պետրոսեան Մամայեանց 5 ր., տիկին Քրիստինէ Ուստաեան 5 ր., Յակոբ Ուստաեան 5 ր., Յովսէփ Մելիքեանց 2 ր. 75 կ., Ստեփան Մամիկոնեան 3 ր., Տէր-Յովհաննիսեաններ 20 ր., Մկրտիչ Յակոբեան 5 ր., Կարապետ Տէր-Գաբրիէլեանց 4 ր., Յակոբ

Քանքեանց 3 ր., Միքոյեց [illegible] 1 ր. 50 կ., [illegible] 3 ր., Գրիգոր [illegible] 2 ռուբլի, [illegible] 2 ռուբլի, [illegible] 2 ր., [illegible] 1 ր., [illegible] 50 կ., [illegible] 332 ր. [illegible]

Թիֆլիս, ապրիլի 18-ին [illegible]

[illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակը» [illegible] ապրիլի 28-ին:

—

«Սիսականը» լրագրում կարդում ենք. [illegible]

—

[illegible] «Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան [illegible] 1882—1907 թ.» գիրքը:

—

[illegible]

—

Ապրիլի 17-ին, [illegible]

—

Թիֆլիսում [illegible] ապրիլի 25-ին, [illegible]

—

Ապրիլի 17-ին, Ներսիսեան [illegible]

—

[illegible]

—

Ալեքսանդրապոլում [illegible]

—

Ալեքսանդրապոլում [illegible] (Միշակ.»)

Նոյն լրագում տպված է. «Մեզ հաղորդում են, որ փոքր Ղարաքլիսա գիւղի յունադաւանութիւն ընդունած հայ կաթոլիկները, ամսիս 15-ին կիրակի օրը կրկին վերադարձան իրանց մայրենի եկեղեցու գիրկը, թւով մօտ հարիւրից աւելի»:

—

Խմբագրութիւնս ստացաւ «Մուրճ» ամսագրի ներկայ տարւայ № 3-ը (մարտ):

—

Ս. Ի. Վարդանյան միջնորդութիւն է յարուցել Թիֆլիսի նահանգապետի առաջ—թոյլատրելու հրատարակել իր խմբագրութեամբ ռուսերէն լեզուով օրաթերթ «Свѣтъ» անունով:

—

Ելեքտրաքարշի և ֆունիկուլիորի ծառայողների արհեստակցական ընկերութեան վարչութիւնը մտադիր է մօտիկ ապագայում բանալ սեփական սպառողական խանութ:

—

Ինչպէս գրում են «Թերեք» լրագրին Արմաւիրից, ապրիլի 10-ին տեղական բնակիչ Նազարովի բնակարանն է մտնում մի ինչ որ անյայտ երիտասարդ, որը իրան անուանելով անիշխանական-կոմմունիստների կուսակցութեան ներկայացուցիչ, յանձնում է Նազարովին մի նամակ և յօգուտ կուսակցութեան պահանջում է 1500 ռուբլի: Նա իրան պահել է շատ հանգիստ և կորրէկտ. Նազարովի հասցէին ոչ մի սպառնալիք չէ անում: Նազարովը մերժում է տալ փողը և հանում է ատրճանակը: Անյայտ անձնաւորութիւնը հանգստութեամբ հեռանում է: Նազարովը դուրս վազեց փողոց և սկսեց աղաղակել, որ նրան կողոպտում են: Ժողովվեց ամբոխը: Լսվեցին աղաղակներ «խփել նրան», սակայն ոչ ոք մի մատ անգամ չը դիպցրեց անյայտին: Վրա հասած ոստիկանները ձերբակալեցին անյայտին, որը իրան անուանեց Նաումէնկօ և բանտ ուղարկվեց: Նրա մօտ զէնք չը գտնվեց:

—

«Прогрессъ» լրագրին հեռագրում են Երևանից. «Հայ ազգաբնակութեան կարիքի չափը որոշելու համար ուղարկված անձնաւորութիւնը ճշգրիտ տեղեկութիւններ է ստացել, որ շատ թուրք գիւղերում սով է տիրում. դժբախտաբար, մանրամասն հետազօտելու հնարաւորութիւնը չունի. ձեռք առէք միջոցներ. հացի կարիքը անհագին է»:

—

Զաքաթալայից գրում են «Тифлисъ» լրագրին. «Կարկուտները, տարափոխիկ հիւանդութիւնները, ջրհեղեղները, պարբերական անբերրիութիւնը և այլ բնութեան պատահարները, որոնց մատնվեց մեր երկիրը վերջին 2—3 տարին, վերջնականապէս քայքայել են նրա բարեկեցութիւնը: Բայց այս տարի վիճակը նոր դժբախտութեան մէջ ընկաւ. ցանքսերի մօտ 3/4-րդ մասում երևացած դաշտամկները իրանց հերթին մեծ աւերմունքներ են գործում: Եթէ իր ժամանակին միջոցներ ձեռք չառնվեն դաշտամկները ոչնչացնելու, վիճակի ազգաբնակութիւնը ապագայ տարին սովի է մատնվելու: Վիճակի կառավարիչը Փոխարքայի առաջ միջնորդութիւն է յարուցել դաշտամկների դէմ կռւելու համար յատկացնել 1000 ռուբլի չէմատվային գումարներից: Յոյս ունենք, որ այդ միջնորդութիւնը կը յարգվի երկրի բարձր իշխանութեան կողմից:

—

Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնը Պետական Դումա է մտցնում մի առաջարկագիր, որով խնդրում է մինչև 1911 թիւ յունվարի 1-ը, համաձայն 1901 թ. յունվարի 8-ի և 1906 թ. յունվարի 31-ի Բարձրագոյն հաստատած որոշումների, ամեն տարի պետական գանձարանից բաց թողնել 55,565 ռուբլի պետական հանքային ջրերը պահելու համար: Այս գումարից 30,000 ր. ընկնում է Կովկասի հանքային ջրերի պահպանութեան համար:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ապրիլի 17-ին, առաւօտեան ժամը 6 1/2-ի հոգևոր սեմինարիայի շինութեան մէջ ծխնելոյզից հրդեհ առաջացաւ, բայց շնորհիւ իր ժամանակին վրա հասած հրդեհաշէջների, հանգցրվեց:

—

Ապրիլի 15-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին, մի քանի անյայտ չարագործներ, Մետեխի վերելքի վրա, ատրճանակով վիրաւորում են անցնող Գրիգոր Ցակոբեանին, որը ուղարկված է Միքայելեան հիւանդանոցը:

—

Ապրիլի 16-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, ոստիկանական պաշտօնեաները Անդրեէվսկի փողոցում ձերբակալում են Սէլիմ Իսմայիլ-օղլուն, որը խորամանկութեամբ կամեցել է Խօջա Միրզա Մահմուդ-օղլուց խլել 100 ռուբլի:

—

Երէկ, ապրիլի 18-ին, առաւօտեան ժամը 10 1/2-ին, Արմեանսկի բազարում 5 զինված չարագործներ յարձակվում են Կոտէ Կօրախիձէի ոսկեայ և արծաթեայ իրերի խանութի վրա: Չարագործները կրակելով ութ անգամ սպանում են իրան Կօրախիձէին և ծանր վիրաւորում են նրա գործակատար Ցարութիւնեանին: Թէ ինչ գումարի բան են տարել—յայտնի չէ: Կողոպտիչներից ոչ ոք բռնված չէ:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

17 ապրիլի

ՊԱՐԻԶ: Ոստիկանապետը և Պարիզի զօրագնդերի հրամանատարը խորհրդակցեցին—թէ ինչ կերպ պէտք է մայիսի 1-ին կարգը պահպանվի: Զօրքերը փողոցներում չեն շարժվի, ինչպէս անցեալ տարի, այլ կը կենտրոնանան մի քանի գլխաւոր կէտերում և այնտեղից էլ կը դիմեն օգնութեան ոստիկանական պաշտօնեաների ցանկացած ժամանակ: Պարիզի զօրաբանակը կուժեղանայ Վէրսայլի և Ռամբուլյէի զօրագնդերով:

ՎԻԵՆՆԱ: Ժամը 2 և 45 րոպէին ժամանեց Ֆրանց Յովսէփ կայսրը և մեկնեց Շէնբրուն:

18 ապրիլի

ԵԿԱՏԵՐԻՆՈՍԼԱՒ, 17 ապրիլի: Գիշերվայ ժամը երեքի մօտերը մի խումբ զինված անձինք յարձակվեցին Գօրեանօվօ կայարանում կանգնած ճանապարհորդական գնացքի վրա: Կողոպտիչները խլեցին Ազօվ-Դոնեան բանկի դրամատարից 30,000 ռուբլի: Կողոպտիչները փորձեցին կողոպտել պետական պօստը, սակայն անաջողութեան հանդիպեցին: Իրանց գործը աւարտելուց յետոյ կողոպտիչները փախան:

ՀԱՎԱՆԱ, 17 ապրիլի: Գործադուլ արին ծխախոտի գործարանների 12,000 բանւորները: Նրանց յարեցին անկախ գործարանների 8000 բանւորներ: Սիգարի արտադրութիւնը դադարեց:

ՀՌՈՎՄ, 17 ապրիլի: Երեկոյեան, Ստրամբոլի կղզում հրաբուխից շատ տների պատուհանները կոտրվել են. վախենում են, որ կան մարդկային զոհեր: Կղզին շնչում է ծխով:

ՊԱՐԻԶ, 17 ապրիլի: Աշխատանքի ֆեդէրացիայի ղեկավարներին ձերբակալելը պատճառ դարձաւ վերջնականապէս բաժանման սօցիալիստների և կաբինէտի միջև: Իր լրագրում Ժօրէսը կաբինէտին մահվան պատերազմ է յայտարարում:

ԽՐԻՍՏԻԱՆԻԱ, 17 ապրիլի: Նորվէգիայի կողմից Հաագայի կոնֆերենցիայի համար ներկայացուցիչ նշանակված է արդարադատութեան և արտաքին գործերի նախկին մինիստր Վիէգ Բէյրաօն:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներաւիժութեան, վեներական (սիֆիլիս) միզային հ.:
Կ. Մ. ՋԻԿՐԱՆԻ—9 1/2—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. վերաբուժութիւն:
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՈՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկանոտ.:
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—1—2 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1 1/2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԻՆԱ—1 1/2—2 ժ. մանկաբարձութեան:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհուրդ (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ՝ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւնն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելեամինովսկայա փողոց № 8.
(հ. հ. շ.) 51—100

„Գուտտենբերգ“
Գրախանութում վաճառվում են
Արամայիս. Մի քանի գլուխ հայ-թուրքական ընդհարումներից—25 կ.:
Սօցիալիզմ և հայրենիք I պրակ.—20 կ.:
Մինին. Ինչ են սովորեցնում սօցիալ-դեմօկրատ.—5 կ.:
Բօգդանօվիչ. Ընտրութեան օրը Գերմանիայում—5 կ.:
Յ. Ս. Որն է իսկական ներկայացուցչութիւնը—2 կ.:
Պօտեխին. Մեղուաբուծութեան ձեռնարկ 108 պատկեր—75 կ.:
Արմէն. Գասպար. Հայրենիք և ազգային շարժումներ—10 կ.:
Գլէնքէ պրոֆ. Կինն իբրև ամուսին—2 ր.:
Մրաւեան. Դաշնակցութեան կրէդիսը—15 կ.:
Այգրնեան Ա. Վ. Քերականութիւն արդի հայերէն լեզւի բ. տպագր.—1 ր.:
Մանուէլեան Լ. Բանաստեղծութիւններ և պօէմաներ, գիրք 2-րդ—40 կ.:
Պալասանեան Ս. Քերականութիւն մայրենի լեզւի (մաս Ա. Բ. և Գ.) հինգերորդ տպ. 75 կ.:
Էփրիկեան Ն. Ս. Գրպանի Ատլաս—1 ր. 50 կ.:
Տօլստոյ Լ. Ն. Դաստիարակութիւն և կրթութիւն—25 կ.:
Լալայեան Ե. Սասմայ ծռեր—25 կ.:
Թումանով իշխ. Գ. Մ. Բարձրագոյն ուսումնարանը Թիֆլիսում—10 կ.:
Իշխանեան Բ. Տաճկահայ խնդիրը և միջազգային դիպլօմատիան—40 կ.:
Քարամեան Յ. Քաղաքական յանցաւոր, դրամա 3 գործող. և 4 պատկերով—20 կ.:
Տան. Քրիստոս աշխարհում—3 կոպ.:
Բատրակ. Ընկեր մի գաւաճաներ և Բերենշտամ. Պատիւ համար—5 կ.:
Արեան Զանգեր, երգարան. 3-րդ տպ.—50 կ.:
Աղեան. Խառնած յոյսեր կօմ. 2 արար.—10 կ.:
Քամալեանց Ս. Ազգային առակներ—25 կ.:
Նեմիրովիչ-Դանչենկօ. Հայուհի-Գայիանէն—8 կոպ.:
Մրաւեան. Ժամանակ է սթափվելու—15 կ.:
Սկօբելեւա. Ժողովների և միութիւնների ազատութիւնը—10 կ.:
Տէր-Գրիգորեան. Բ. Ազատութեան խանդ. բանաստ.—20 կ.:
Բաբախանեան Յ. Տանուտէր Օհանը—8 կ.:
Բախչօ. Երգիծաբանական հատուածներ—10 կ.:
Ջանեան Ա. Բանաստեղծութիւններ II պրակ—10 կ.:
Ցէյտլին. Կանանց ընտրողական իրաւունքը—2 կ.:
Բօչարեանց. Սգոյ գիշեր—15 կ.:
Կաուցկի. Ներկայացուցչական կառավարութիւն—40 կ.:
Վիրաւոր բլբուլ. երգարան—45 կ.:
Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазин «Гуттенбергъ, Г. И. Галстанцу.
2—2

„ՍՕՏՐՈՒԹԵՆԻԿ“
ՄԱՐԻԱՄ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ
Գրավաճառանոցը
(Բագու, Օլգինսկայա № 9)
Ընդունում է ամեն տեսակ հրատարակութիւններ կոմիսիայով և պահեստի համար: Գ. պ. հրատարակիչներին խնդրում ենք ծանօթանալու համար ուղարկել իրանց հրատարակութիւնները և պայմանները:
(շ.) 19—50

ԵՐԿԱԹՈՒՂԱՅԻՆ ԳՆԱՑՔՆԵՐ
(Թիֆլիսի ժամանակով)

Թիֆլիսից դէպի Բաթում			
Պօստատար	1 ժամ	24 ր.	ցերեկվայ
Մարդատար	8 »	5 »	առաւօտեան
»	11 »	8 »	գիշերվայ
Թիֆլիսից դէպի Բագու			
Մարդատար	9 ժամ	13 ր.	առաւօտ.
Պօստատար	7 »	48 »	երեկոյեան
Մարդ-ապրանք.	11 »	38 »	»
Թիֆլիսից դէպի Երևան			
Պօստատար	12 ժամ	40 ր.	գիշերվայ

ԵՐԿՈՒ ԱՉՔՈՎ
Մի կոյր մարդ,
որը ծանրաբեռնված է ընտանիքով, հնարաւորութիւն չունի ընտանիքը կառավարելու, սովամահ է լինում: Խնդրում է բարերարներին օգնել իրան ով ինչով հնարաւորութիւն ունի: Նուէրները ուղարկել՝ Петхаинскій тупикъ № 24 домъ Маркарова, Гр. Тер-Хачатряну կամ «Մշակի» խմբագրատունը:
(շ. հ.) 2—2

Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութիւնը,
յայտարարելով, որ առաջիկայ Զատկի տօների աւիթով շնորհակալութեամբ ընդունում է աղքատների համար նուէրներ դրամով, մրթերքներով եւլն, ամեն օր. ժամը 10-ից մինչև 2-ը ընկերութեան դրասենեակում (Абасъ-Абадская, домъ Худадова), խոնարհաբար խնդրում է բարերար ունևորներին օգնութեան հասնել թշուառներին: 3—6

ԿՈՐՉԵՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐԸ!!!

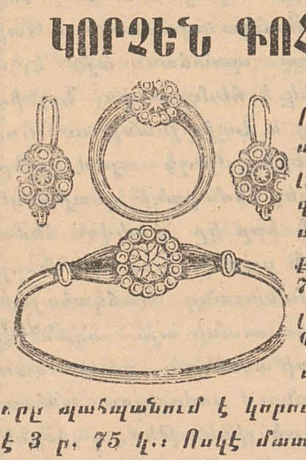

Ոսկէ ծանրակշիռ մատանի 56 պրօբի անգլիական ձևի, Պարիզի գոհարով, ամուր կերպով շինած, իւրաքանչիւրի գինը 2 ր. 75 կ. 2 հատը 5 ռուբլի: Ոսկէ օղեր մէկ Պարիզի գոհարով, արտօնագրած փակիչով, որը պահպանում է կորուստից, մի զոյգի գինն է 3 ր. 75 կ.: Ոսկէ մատանի «մարկիզ», մէջ տեղը գունաւոր քար, որի շուրջը կան մանր Պարիզի գոհարներ, իւրաքանչիւրի գինն է 3 ր. 75 կ., 2 հատը 7 ռուբլի: Ոսկէ շքեղ սարք 56 պրօբի մէկ տուփի մէջ, որի մէջ կայ բրօշկա, մատանի և մի զոյգ օղեր. գինն է 8 ր. 50 կոպէկ: Ուղարկում եմ պատուէրը ստանալուց յետոյ անմիջապէս, վերադիր վճարով և առանց գրաւականի: Հասցէն՝ Б. Райманъ, Варшава, Закрочимская № 1/5. Նամակագրութիւնը ռուսերէն և գերմաներէն լեզուներով:
(հ.) 2—4

Լոյս տեսաւ
ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս-Ի
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱԿՆԵՐ
գիրքը. Թուղթն ընտիր, տպագրութիւնը սիրուն, 112 էջ:
ԳԻՆՆ Է 25 ԿՈՊԷԿ
Հարցնել Թիֆլիսի գրախանութներում, ուր վաճառվում են նոյնպէս. 1) Խուլ Խաչիկ 25 կ.: 2) Քաջ Աղասի 25 կ.: 3) Ժամանակը ոսկի 40 կ.: 4) Սրտից 9 պատմութիւն 40 կ.: 5) Սասունցի Յովհան 30 կ.: 6) Երկասիրութիւններ 50 կ.: 7) Գալօ ափօ, Խաչան 12 կ.: 8) Աստուած չը ճանաչող 10 կ.: Շէն թագաւորի աղջիկ 25 կ.: 11) Երկու աղբերացել 30 կ.: 12) Հեքեաթներ 30 կ.: 13) Անմեռ աշխարհ 8 կ.: 14) Աստուած աղքատի կերպում 20 կոպէկ:
Մեծ գումարով գնողները դիմելու են Քամալեանց Ս-ին՝ Ներս. դպրանոց:
(հ. հ. կ.) 12—20

ԴԱՄԵՐ փնտռում է գերմանական համալսարանի մի ուսանող (նախկին բէկալեստ.) իմանում է նաև ֆրանսերէն և հայերէն. ժամը մէկ ռուբլի: Հասցէն՝ Г. А. до востребованія:
2—2

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՆՈՒԷՐ
յանձնարարվում է
Ս. ՖԷԹՎԱՃԵԱՆԻ
ԱՆԻԻ ԳՈՒՆԱՏԻՊ
ԱԼԲՈՄԸ
ԳԻՆԸ 1 Ր. 20 ԿՈՊԷԿ
Դիմել՝ «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցը:
2—3

Ի գիտութիւն ընդհանուրի
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է
հայերէն լեզուով գիրք
„ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ“
հայոց արքաների ու Տաճկաց Սուլթանի կեանքից (առանձնուր.)
ԳԻՆՆ Է ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍՈՎ 50 ԿՈՊԷԿ
վերադիր վճարով 10 կոպէկ թանկ, գնողներին 10 և աւելի օրինակ, կանխի 25% զիջում. 100 և աւելի—ըստ համաձայնութեան: Դիմել հեղինակին. Ростовъ н/Д., Вокзальная площ., торговля Дунаянца Араксу Минасянцу.
(հ. ու. կ.) 2—3

Թիֆլիսի վաճառականական դպրոցի վերատեսուչը
յայտարարում է, որ իրանց որոց նախապատրաստական դասարաններում (ստորին, միջին և բարձր), ինչպէս և առաջին երկրորդ, երրորդ և չորրորդ դասարաններում տեղաւորեցնել ցանկացողների խնդրագրերի ընդունելութիւնը տեղի է ունենում ամեն լի օրերը դպրոցի դիւանատանը ցերեկվայ ժամը 10—1:
Նախապատրաստական դասատան ստորին բաժանմունքները ընդունվում են առանց քննութեան 7—9 տարեկան երեխաները: Մնացած դասարանների համար ընդունելութեան քննութիւնները կը կայանան մայիսի 19, 21, 22 և 23-ին:
(հ. կ.) 1—2

Հինգշաբթի, ապրիլի 19-ին լոյս է տեսնելու
№ 2 ԶԱՏԿԱԿԱՆ համարը
„ՓՆՋԻԿ“
Մանկական պատկերազարդ շաբաթաթերթ,
Աշխատակիցներն են տ. Արզումեան, պ. պ. Ս., Աղայեան Ղ., Ահարոնեան, Գրիգորեան Զ., Թումանեան Յով., Իսահակեան Ա., Մելիք-Աղամեան Լ., Մեհրաբեան Ար. (Սրինգ), Միրզայեան Գ., Մանուկեան Ա., Տէր-Ղևոնդեան Ն., Քամալեանց Ս., Բաբուրեան և այլք:
1907 թ. ընթացքում բաժանորդները կըստանան՝
30 հատ շաբաթաթերթ (գունաւոր պատկերներով):
15 հատ մանկական երգեր (նօտերով):
15 հատ մանկական խաղեր:
10 բաց նամակներ (մանկական):
Բաժնագինն է մինչև տարւայ վերջը Թիֆլիսում 3 ր.:
Թիֆլիսից դուրս 3 ր. 50 կ. արտասահման 4 ր., առանձին համարները Թիֆլիսում 10 կ., Թիֆլիսից դուրս 12 կոպ.:
Թերթիս բաժանորդները կարող են ստանալ սեպտեմբերին «պատկերազարդ լօտօ» առանձին վճարելով 50 կ., ոչ-բաժանորդների համար լօտօյի գինն է 1 ր. 20 կ.:
Պ. Ալ. Մելիք-Ազարեանը նւիրել է «Փնջիկի» 100 օրինակի բաժնեգին գրադարաններին և ուսումնարաններին ձրի ուղարկելու համար. այն հիմնարկութիւնները, որոնք ուզում են ստանալ, թող բարեհաճեն ուղարկել իրանց հասցէները «Փնջիկի» խմբագրութեան՝ Тифлисъ, Лорисъ-Меликовская ул. № 8 (Մուտքը կովկասեան մուզէյի կողմից): Խմբագրատունը բաց է առ. 12—2 ժամը և երեկոյեան 5—7 ժամը: Բաժանորդագրութիւնն ընդունւում է բոլոր գրավաճառների մօտ:
(ն. հ.) Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Գ. ԵՐԻՑԵԱՆ

Ներկայացուցիչ՝ Маркъ Позверъ, Лодзь.
(Ապր. 11, 13, 19, 25) 3—4

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
արտասահմանում տպագրուած 96 գոյնով 63×50 սանտ. մեծութեամբ
ՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
Գեղարուեստական պատկերի 3-րդ էժանագին հրատարակութիւնը
ԳԻՆՆ Է 3 ՌՈՒԲԼԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍՈՎ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՕՇԱԿԸ
ՈՐՊԷՍ ԶԱՐԴ ԺԱՄԱՏՕՆԵՐԻ ՑՈՒԹԱՑԻՑ ԿԱԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Գինն է՝ ՄԵՏԱՔՍԵԱ 18 ր. ԱՐԾԱԹԵԱ 3 » ճանապարհածախսով
ԵՒ ՈՐՊԷՍ ԲՐՕՇԿԱ ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՄԱՐ
Գինն է՝ ՄԵՏԱՔՍԵԱ 15 ր. ԱՐԾԱԹԵԱ 3 » ճանապարհածախսով
Առանց կանխավճարի չէ ուղարկվում
Դիմել՝ Тифлисъ, Вельяминовская, № 24, В. Варданяну.
(հ.կ.ե.) 5—10

ՀԱՅԵԼԻ
Գեղարուեստական երգիծաբանական պատկերազարդ
ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ,
որը երբեմնապէս լոյս կը տեսնի «Հայելիի յաւելուած» անուան տակ:
Տարեկան բաժանորդները կը ստանան՝
1) 50 № «Հայելի»: 2) 12 գեղարուեստական նկարներ, որ տարւայ վերջը առանձին ալբօմ կը կազմեն: 3) 2 մեծադիր գունաւոր պատկեր հայկական կեանքից (75×100 սմ.) (Առաջին պատկերը կուղարկվի Զատկական համարի հետ, իսկ երկրորդը սեպտեմբերի սկզբին): 4) 1 պատ. տախտակ պատկերազարդ Օրացոյց 1908 թ.: 5) 1 յայտնի հայ երգիծաբանների խմբական նկար:
Բաժանորդագրութեան տարին է նոյեմբերից նոյեմբեր:
Տարեկան գինը պրեմիաներով Թիֆլիսում՝ 4 ր., դուրսը՝ 5 ռուբ.: Կէս տարին՝ 2 ր. դուրսը՝ 2 ր. 50 կոպ.: Արտասահման՝ տարեկան 6 ռուբլի, կէս տարին 3 ռուբլի:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐԸ ԱՄԵՆ ՏԵՂ, ԹԷ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ԵՒ ԹԷ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՄ ԱՐԺԷ 10 ԿՈՊԷԿ

Մինչև այժմ լոյս են տեսել և ուղարկվել բաժանորդներին հետևեալ գեղարուեստական նկար պրէմիաները. 1) Հաւատ-յոյս-սէր 2) Առատութիւն և 3) Խաղաղութիւն Նոր բաժանորդները կը ստանան բոլոր լոյս տեսած համարները և պրէմիաները. Պատրաստվում է տպագրութեան համար. 1) Գեղարուեստական նկար պրէմիան № 4—ԳԵՐԻՆԵՐ և պատկական պրէմիան մեծադիր գունատիպ, (14 գոյներով) 75—100 սանտիմ մեծութեան, ընտիր թղթի վրա, շքեղ նկարը—ՍԱԹԵՆԻԿ ԵՒ ԱՐՏԱՇԷՍ Բ.:
ԾԱՆՕԹ.—Գեղարուեստական նկար պրէմիաները առանձին արժեն հատը 50 կոպէկ: Մեծադիր գունատիպ նկար պրէմիան 3 ռուբլի:
Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «Аели», Дворцовая ул. № 3 կամ iflis, Rédaction du Journal «Haeli»: Լոյս է տեսնում հինգշաբթի օրերը:
Խմբագիր՝ Վ. Պետրոսեան, Հրատարակիչ՝ Բ. Ճէպէյեան
(եր. հինգշ. և շաբ.) 18—40

Электропечатня Типографскаго Т—ва. «ГЕРМЕСЪ» Мадатовская № 5. Телефонъ № 852